

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องผลของการใช้สื่อการเรียนรู้บนคอมพิวเตอร์ทางการเรียนและความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีสาระสำคัญตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 1.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 1.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 1.3 ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 1.4 ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 1.5 วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 1.6 ลักษณะสำคัญของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้
 - 2.2 ทฤษฎีปัญญานิยม
 - 2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
 - 2.4 ทฤษฎีมนุษยนิยม
 - 2.5 ทฤษฎีการศึกษาผู้ใหญ่
3. การจัดการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์
 - 3.1 การเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์โดยทั่วไป
 - 3.2 การจัดการเรียนการสอนภาคทฤษฎีวิชาหลักการพยาบาล 1
 - 3.3 การเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้
5. ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าของศาสตร์สาขาต่างๆ ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เกิดการเปลี่ยนแปลงทุกด้านโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นผลให้มนุษย์ต้องพยายามศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา อาจกล่าวได้ว่าความรู้ต่างๆ เหล่านี้ มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ไว้ เพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตอย่างชาญฉลาดในยุคเทคโนโลยีและสารสนเทศ ดังนั้น ความรู้ที่มนุษย์ต้องศึกษาและเรียนรู้จึงมีเพิ่มขึ้นมาก “มนุษย์จะหาวิธีหรือแนวทางที่จะเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ให้มากที่สุดได้อย่างไร ?” การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา นับเป็นวิธีการหนึ่งที่มีมนุษย์สามารถเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ได้ แต่มนุษย์ก็มีอาจศึกษาและเรียนรู้ได้ทั้งหมด การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะผู้ที่มิใช่ผู้ศึกษาจะยิ่งช่วยให้ผู้นั้นมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) นักการศึกษาในปัจจุบันเชื่อว่าการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1) ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง 3) ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5) วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 6) ลักษณะสำคัญของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.1 ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับและมีการวิจัยมากในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะด้านการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

Knowles (1975: 18) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการที่บุคคลมีความคิดริเริ่มในการวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ การวางแผนการเรียนรู้ การแสวงหาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียน โดยจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ตาม

Skager (1978: 13-14) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ ประสบการณ์การเรียนรู้ การวางแผนการปฏิบัติ และการประเมินผลของกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งที่เป็นเฉพาะบุคคล และในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่มการเรียนรู้ที่ร่วมมือกัน

Tough (1979 อ้างถึงใน นรินทร์ บุญชู, 2532: 16) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การเรียนรู้สำหรับบุคคลที่มีความตั้งใจ จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งผูกพันมุ่งมั่น กับการเรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างต่อเนื่องและวางแผนการเรียนของตนเอง

Griffin (1983: 153) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองจัดเป็นประสบการณ์ การเรียนรู้เฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยมีเป้าหมายไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเอง ความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติและการประเมินผลการเรียนรู้

ทองจันทร์ หงส์ถาวรภัก (2531: 2) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็น กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหาองค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยจะอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม องค์ประกอบดังกล่าวได้แก่ 1) การหาความจำเป็นของการเรียนรู้ของตน (Learning Needs) 2) การตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ (Learning Goals) 3) การแสวงหาแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวัสดุและเป็นบุคคล (Learning Resource) 4) การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน (Learning Strategies) และ 5) การประเมินผลการเรียนรู้ของตน (Learning Evaluation)

สุรกุล เจนอบรม (2532: 59) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการที่บุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาหาความรู้ โดยจะมีผู้ช่วยเหลือหรือไม่ก็ตาม และบุคคลนั้นต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่ชัดว่า ต้องการเรียนอะไร เรียนไปทำไม และควรจะต้องรู้ถึงความต้องการของตน เลือกวิธีการเรียนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้ สามารถค้นหาแหล่งข้อมูลความรู้ต่างๆได้ด้วยตนเอง และสามารถประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538: 6) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นการดำเนินการที่ผู้เรียนช่วยเหลือตนเองในการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มในความอยากรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว ทำการวางแผนการศึกษาค้นคว้าต่างๆ ด้วยตนเอง ไปจนจบกระบวนการเรียนรู้

พรจันทร์ สุวรรณชาติ (2540: 70) กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลช่วยเหลือตนเองอย่างเป็นขั้นตอนเริ่มจากการวิเคราะห์ความต้องการของตนเองว่าต้องการเรียนรู้อะไร แล้วกำหนดกิจกรรมในการเรียนรู้ หาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่อาจจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือวัตถุก็ได้ เลือกสรรการดำเนินการ กลยุทธ์การเรียนรู้ด้วยตนเองว่าจะเรียนอย่างไร ผู้เรียนต้องจัดสรรเวลา บริหารเวลาของตน

จากความหมายของการเรียนรู้ด้วยตนเองที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มการเรียน วางแผนการเรียนรู้ เลือกและกำหนดกลยุทธ์ในการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ โดยจะอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม

1.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ควรส่งเสริมให้มีในตัวผู้เรียนไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม โดยเฉพาะปัจจุบันนี้โลกมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความรู้ต่างๆ ได้เพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ดูเหมือนว่าสิ่งที่มนุษย์ต้องรู้ ต้องศึกษาได้ทวีจำนวนเพิ่มขึ้นตามความเจริญที่รุดหน้าไป การเรียนรู้เฉพาะในสถาบันการศึกษานั้นมีจากกล่าวได้ว่าผู้เรียนจะศึกษาหาความรู้ได้ครบทั้งหมด นักการศึกษาต่อเนื่องและนักการศึกษาผู้ใหญ่ต่างยอมรับว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามที่ผู้เรียนมีความต้องการจะเรียน เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจไม่เรียนตามที่ตนต้องการ ก็จะศึกษาต่อเนื่องโดยไม่มีใครต้องบอกและยังเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นไม่สิ้นสุด นอกจากนี้ เหตุผลทางวิชาการด้านจิตวิทยาการศึกษายังสนับสนุนอย่างชัดเจนว่า ผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างมีจุดมุ่งหมายเต็มไป ด้วยแรงจูงใจทำให้เรียนได้ศึกษามากกว่าจำได้นานกว่าและนำไปใช้ประโยชน์ได้ดีกว่าการเรียนรู้อันผู้เรียนรอรับการสอนจากผู้สอน อย่างไรก็ตาม ความรู้หรือข้อมูลต่างๆ ที่ผู้เรียนเรียนรู้และสะสมไว้จะค่อยๆ หดหายเสื่อมสภาพ สิ่งใดที่เรียนรู้ในวันนี้อาจใช้การไม่ได้ภายใน 5-10 ปี เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในทุกๆ ด้าน จุดมุ่งหมายของการศึกษาจึงควรเน้นทักษะการแสวงหาความรู้ของผู้เรียนมากกว่าเน้นให้ผู้เรียนจำความรู้ เพื่อจะได้แสวงหาความรู้ใหม่ให้เท่าทันโลก (ทองจันทร์ หงส์ถาวรภัก, 2531: 1)

Knowles (1975: 14-17) กล่าวถึง การเรียนรู้ด้วยตนเองว่ามีความสำคัญ 4 ประการ คือ

ประการที่ 1 บุคคลที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนจะเรียนได้มากกว่า ดีกว่า บุคคลที่เป็นเพียงผู้รับหรือรอให้ผู้สอนถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ บุคคลที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะเรียนอย่างตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย และมีแรงจูงใจสูง สามารถใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ดีกว่า และยาวนานกว่าบุคคลที่รอรับการสอนแต่อย่างเดียว

ประการที่ 2 การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความสอดคล้องกับกระบวนการทางธรรมชาติของจิตวิทยาพัฒนาการ เมื่อแรกเกิดบุคคลต้องพึ่งผู้อื่น จำเป็นต้องมีบิดามารดาปกป้องและตัดสินใจแทนแต่เมื่อบุคคลเติบโตขึ้นมีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้นจะค่อยๆ พัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งผู้อื่น ไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมหรือกำกับของผู้อื่น จะมีความเป็นตัวของตัวเองเพิ่มขึ้น สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง และชี้นำตนเองได้

ประการที่ 3 มีนวัตกรรมทางการศึกษาเพิ่มขึ้นมาก เช่น มีหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนแบบเปิด ศูนย์วิทยบริการ การศึกษาอย่างอิสระ โปรแกรมการเรียนที่จัดสำหรับบุคคลภายนอก การศึกษาระบบมหาวิทยาลัยเปิด เป็นต้น รูปแบบของนวัตกรรมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นความริบคิดชอบของผู้เรียนที่จะต้องเริ่มจากการริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ประการที่ 4 ความเปลี่ยนแปลงของโลกหลาย ๆ ด้านอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ในการศึกษา ได้แก่

4.1) ความรู้ต่างๆ ที่มนุษย์เรียนรู้ และสะสมไว้จะค่อยๆ ล้าสมัยและหมดไปภายในเวลา 10 ปีหรือน้อยกว่า ดังนั้น จึงต้องพัฒนาทักษะดังกล่าวเมื่อบุคคลจบการศึกษาไปแล้วก็ยังแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความรู้ใหม่เท่าทันโลก

4.2) ความหมายของ“การเรียนรู้”หมายถึง การที่ผู้เรียนเริ่มเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียน เช่น เรียนรู้จากบิดา มารดา เพื่อน ครู สถาบันต่างๆ หรือจากสื่อมวลชน เป็นต้น นั่นก็คือ การเรียนรู้จะเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และบุคคลสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

4.3) การเรียนรู้ด้วยตนเอง จะไม่จำกัดอายุผู้เรียน ผู้เรียนมีโอกาที่จะตัดสินใจเลือกเรียนตามความสนใจและความต้องการที่จะเรียนรู้ผู้เรียนที่อยู่ในวัยเยาว์ควรเน้นทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อจะได้ใช้ทักษะนี้ในการแสวงหาความรู้ให้ทันต่อเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลก

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันด้านต่างๆ ที่เป็นผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่หลังไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การสื่อสารทำให้มนุษย์ต้องค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อความอยู่รอดและการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ความรู้ทางการแพทย์พยาบาลก็เช่นกัน ได้มีการพัฒนาองค์ความรู้

ต่างๆ มาโดยสม่ำเสมอ ทำให้ต้องมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะได้ก้าวทันวิทยาการสมัยใหม่ เป็นผลให้ครูพยาบาลต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนการสอน มุ่งเสริมสร้างให้นักศึกษาพยาบาลมีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งมีทักษะในการแสวงหาความรู้ และข่าวสารข้อมูลต่างๆ ได้ทันเหตุการณ์ รู้จักแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาคืบต่อไปในอนาคต

1.3 ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่เน้นการเริ่มต้นกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน วางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาเสมอไป การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นได้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง หรือจากการเรียนกับกลุ่ม

พัทรี พลาวงค์(2526: 84-85)อธิบายว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองมีลักษณะดังนี้

1) Availability วิธีเรียนชนิดนี้จะเรียน เมื่อไรที่ไหน ก็ได้ตามความพอใจ โดยเลือกเรียนตามเวลาที่ผู้เรียนว่าง ทำให้ผู้เรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แตกต่างจากการฟังคำบรรยาย ซึ่งเป็นการกำหนดเวลาและสถานที่ที่แน่นอน อาจจะไม่เหมาะสมกับผู้เรียนบางคน ทำให้การเรียนล้มเหลวได้

2) Self-Paced เมื่อผู้เรียนเลือกสถานที่ได้ตามความพอใจแล้วผู้เรียนจะใช้เวลาในการทำความเข้าใจบทเรียนได้เต็มที่ บางคนอาจใช้เวลา 1 ชั่วโมง ต่อหนึ่งบทเรียน บางคนอาจใช้เวลา 5 ชั่วโมงก็ได้ แต่ประสิทธิภาพเท่ากัน คือ เข้าใจทั้งบทเรียน เนื่องจากความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละคนย่อมไม่เท่ากัน

3) Objectives แบบเรียนที่ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง ต้องบอกวัตถุประสงค์ในแต่ละบทไว้ให้ชัดเจน เพราะถ้าผู้เรียนสามารถตอบคำถามของวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด แสดงว่าผู้เรียนเข้าใจบทเรียนนั้นๆ

4) Interaction การมีปฏิสัมพันธ์กันในขณะเรียน ช่วยให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียน โดยผู้สอนอาจชี้แนะหรือให้การปรึกษาเกี่ยวกับการวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้

5) Tutor Help ผู้สอนมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

6) Test as Learning Situation ในบทเรียนหลายๆ จะมีแบบทดสอบ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือวัดตามวัตถุประสงค์ ไม่ใช่การประเมินผลการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนสอบได้หรือตก หรือในภาคปฏิบัติอาจใช้วิธีทดสอบเป็นรายบุคคล

7) การเลือกวิธีเรียน ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีวิธีเรียนแบบที่ตนชอบ ฉะนั้น ผู้เรียนสามารถเลือกวิธีเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง ขณะเดียวกันผู้เรียนก็มีอิสระในการเลือกเรียนบทเรียนก่อนหลังได้ตามความพอใจ

สมคิด อิศระวัฒน์ (2532: 76) เชื่อว่า การที่บุคคลมีพฤติกรรมกรรมการเรียนแบบ “ เรียนรู้ด้วยตนเอง ” (Self-Directed Learning) แล้วจะนำไปสู่การเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner) การเรียนรู้ด้วยตนเองควรมีลักษณะดังนี้

1) สมักใจที่จะเรียนด้วยตนเอง (Voluntarily to Learn) มิได้เกิดจากการบังคับ แต่มีเจตนาที่จะเรียนด้วยความอยากรู้

2) คนเป็นแหล่งข้อมูลของตน (Self-Resourceful) นั่นคือ ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่า สิ่งที่ตนจะเรียนคืออะไร รู้ว่าทักษะและข้อมูลที่ต้องการและวิธีการประเมินผล การเรียนรู้ ผู้เรียนต้องเป็นผู้จัดการการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยตนเอง (manager of change) ผู้เรียนต้องตระหนักในความสามารถของตนเอง คัดสนใจได้ มีการรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทในการเป็นผู้เรียนรู้ที่ดี

3) ผู้เรียนต้องรู้ “วิธีการที่จะเรียน” (Know How to Learn) นั่นคือ ผู้เรียนควรทราบขั้นตอนการเรียนรู้ของตน รู้ว่าตนจะไปสู่จุดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร

ละเอียด แจ่มจันทร์(2540: 1)สรุปลักษณะผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 8 ข้อ ดังนี้

- 1) ผู้เรียนรู้ว่าจะเรียนอะไร จากใคร และจากที่ไหน
- 2) สามารถแสวงหาแหล่งความรู้ หรือเข้าถึงข้อมูลที่ตนเองต้องการได้
- 3) วิจัยและคัดสรร ได้ว่าสารสนเทศต่างๆ ที่ได้มานั้นมีค่าต่อการเรียนรู้
- 4) ออกทัน มีทักษะในการเข้าถึงเรื่องยากๆ
- 5) สามารถถ่ายทอดความรู้ สื่อความได้ดี และมีแนวคิดในการแก้ปัญหา
- 6) ใช้คำถามเป็น
- 7) นำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาได้
- 8) ให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมงานและสามารถทำงานกลุ่มได้ดี

Skager (1978: 116-117) อธิบายลักษณะของผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

- 1) ขอมรับตนเอง (Self-Acceptance) หมายถึง มีเจตคติเชิงบวกต่อตนเอง
- 2) มีการวางแผนการเรียน (Planfulness)

2.1) รู้ความต้องการของคน

2.2) วางจุดหมายที่เหมาะสมกับคน สอดคล้องกับความต้องการ

2.3) แผนที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้

3) มีแรงจูงใจภายใน (Internal Motivation) สามารถเรียนรู้โดยปราศจากสิ่งที่ควบคุมภายนอก เช่น รางวัล การถูกตำหนิ การถูกลงโทษ หรือการเรียนรู้เพื่อต้องการตำแหน่ง

4) มีการประเมินตนเอง (Self-Evaluation) สามารถประเมินผลตนเองได้ว่ามีการเรียนรู้เป็นอย่างไร โดยการประเมินต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ปรากฏจริงในขณะนั้น

5) เปิดกว้างสู่ประสบการณ์ (Openness to Experience) โดยนำประสบการณ์มาใช้ในกิจกรรมชนิดใหม่ๆ จะต้องมีความใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยความสนุก

6) มีความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ (Flexibility) เต็มใจที่จะเปลี่ยนเป้าหมายหรือวิธีการเรียน การเข้าถึงปัญหาโดยใช้ทักษะการสำรวจ การลองผิดลองถูกที่แสดงถึงความตั้งใจที่จะเรียนรู้

7) เป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) และสามารถดูแลตนเองได้

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง มิได้เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในตัวของผู้เรียนทุกคน ซึ่งผู้สอนอาจสร้างและฝึกผู้เรียนให้มีลักษณะดังกล่าวได้ ทั้งนี้จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน

สมคิด อิศระวัฒน์ (2532: 76) อธิบายว่า บทบาทที่แท้จริงของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ผู้เรียนคิดวางแผนการเรียน และเลือกวิธีการเรียนด้วยตนเอง สำหรับผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มีความเห็นใจ เข้าใจ และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก มีความรับผิดชอบในการเรียนด้วยตนเอง และมีผลดีทางอ้อม คือ ผู้เรียนมีความรู้สึกที่คิดต่อการเรียน ต้องการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

Knowles (1975: 31-32) อธิบายกิจกรรมในส่วนที่เป็นบทบาทของผู้สอนเมื่อจะสอนด้วยวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองคือ การเตรียมตัวและการวางแผนที่จะถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้เกิดความกระฉ่าง Knowles ได้ตั้งคำถามไว้ 4 ข้อคือ

1) เนื้อหาวิชา จำเป็นต้องครอบคลุมอะไรบ้าง ผู้สอนควรจะรวบรวมและแสดงรายการทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิด หลักการ ทักษะที่ใช้ในหลักสูตร

2) ผู้สอนมีวิธีจัดเนื้อหาวิชาทั้งหมดให้เหมาะสมได้อย่างไร ซึ่งผู้สอนควรจัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับเวลาเรียน

3) ผู้สอนมีวิธีจัดเรียงลำดับความต่อเนื่องของเนื้อหาวิชา ให้สมเหตุสมผลได้อย่างไร ทั้งนี้ ผู้สอนควรพิจารณาลักษณะธรรมชาติเนื้อหา เช่น เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ควรเรียงลำดับเนื้อหาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะควรเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก

4) ผู้สอนจะใช้วิธีการใด ถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งผู้สอนควรพิจารณาวิธีสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่เรียน เช่น เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงควรใช้วิธีบรรยาย หรือผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนไปปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการศึกษาจากสื่อวิดิทัศน์ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดของตนเองว่า ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือเป็นผู้เอื้อประโยชน์ของการเรียนรู้ และผู้สอนควรพัฒนาทักษะของตนในการสอนการเรียนรู้ด้วยตนเองแก่ผู้เรียนให้สำเร็จด้วย กระบวนการการศึกษาผู้ใหญ่ 7 ข้อ ซึ่งในแต่ละข้อ Knowles ได้ตั้งคำถามเพื่อความสะดวกต่อการเตรียมบทบาทของผู้สอน ดังนี้ (Knowles, 1975: 34-37)

1) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (Climate Setting)

- 1.1) ผู้สอนจะทำอย่างไร ให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคยกัน และเป็นแหล่งความรู้ซึ่งกันและกัน
- 1.2) ผู้สอนจะทำอย่างไร จึงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแนวคิดของการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 1.3) ผู้สอนทำอย่างไร จึงจะเตรียมผู้เรียนให้มีประสบการณ์ที่จะนำไปสู่การฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 1.4) ผู้สอนจะทำอย่างไร จึงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทผู้สอนว่าเป็นผู้อำนวยความสะดวก และเป็นแหล่งความรู้ของผู้เรียน มีความเชื่อมั่นว่าผู้เรียนจะมีความรู้ลึกซึ้งที่ดีเมื่อมีกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน
- 1.5) ผู้สอนจะทำอย่างไร จึงสามารถแสดงตนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อถือ

1.6) ผู้สอนจะทำอย่างไร จึงสามารถเตรียมผู้เรียนให้มี
ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน

1.7) ผู้สอนจะทำอย่างไร จึงสามารถสร้างบรรยากาศการประทับใจ
ประคอง และการดูแลอย่างเข้มงวด

2) การวางแผน (Planning)

2.1) ผู้สอนจะตัดสินใจเลือกวิธีการสอนอย่างไร และผู้สอนจะนำ
เสนอวิธีการเหล่านั้นให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจเลือกใช้ อย่างไร

2.2) ผู้สอนจะยึดพื้นฐานทางจริยธรรมข้อใดมาใช้ในการตัดสินใจ
และทำอย่างไรที่จะอธิบาย หรือแนะนำผู้เรียนให้ใช้หรือไม่
ใช้ทางเลือกนั้น

2.3) ผู้สอนจะใช้วิธีใด นำผู้เรียนไปสู่กระบวนการตัดสินใจ การ
ลงมติโดยกลุ่มใหญ่ และเป็นตัวแทนรับผิดชอบในกลุ่มย่อย

3) การวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ (Diagnosing Needs for Learning)

3.1) ผู้สอนจะสร้างรูปแบบความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างไร

3.2) ผู้สอนจะประเมินความแตกต่างของระดับการพัฒนาของผู้
เรียนกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ให้เป็นไปตามจริง และเกิดการสร้าง
สรรคได้ อย่างไร

4) การตั้งเป้าหมาย (Setting Goals)

4.1) ผู้สอนจะช่วยให้ผู้เรียนถ่ายทอดความต้องการการเรียนรู้เป็น
วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจนมีความเป็นไปได้ และจะ
สามารถประเมินผลได้ อย่างไร

4.2) ผู้สอนจะให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
เชิงสร้างสรรค์ได้อย่างไร

5) การออกแบบแผนการเรียนรู้ (Designing a Learning Plan)

5.1) ผู้สอนจะออกแบบแผนการเรียนรู้ตามแนวทางใด

5.2) ผู้สอนจะให้การช่วยเหลือผู้เรียนอย่างไร ต่อการออกแบบ
แผนการเรียนรู้ของตนเอง

5.3) ผู้สอนจะทำอย่างไร ให้ผู้เรียนรู้จักแหล่งความรู้และกลยุทธ์
ในการใช้แหล่งความรู้นั้นได้

- 6) มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Engaging in Learning Activities)
- 6.1) ผู้สอนต้องรับผิดชอบกิจกรรมการเรียนรู้ใด ที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 6.2) ผู้สอนจะปฏิบัติอย่างไรต่อบทบาทการเป็นที่ปรึกษาและเป็นแหล่งความรู้ของผู้เรียน
 - 6.3) ความรับผิดชอบของผู้สอนในการประกันคุณภาพกิจกรรมการเรียนรู้ คืออะไร
- 7) การประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ (Evaluating Learning Outcomes)
- 7.1) บทบาทของผู้สอนในการป้อนข้อมูลให้ผู้เรียนเกี่ยวกับการเรียนรู้ การประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของผู้เรียนคืออะไร
 - 7.2) ผู้สอนจะใช้เกณฑ์อะไรตัดสินเครื่องมือประเมินว่าเหมาะสมต่อการบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้
 - 7.3) ผู้สอนแสดงผลการตัดสินใจอย่างไร ที่ช่วยเพิ่มอึดทนในทัศน และการนำตนเองของผู้เรียน

สำหรับกิจกรรมที่เป็นบทบาทของผู้เรียน Knowles (1975: 9-13) อธิบายว่าประกอบด้วย

- 1) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ (Setting a Climate)
 - 1.1) ผู้เรียนต้องสร้างความรู้ดีกว่าผู้สอนมีความห่วงใยเอื้ออาทรผู้เรียนอย่างจริงใจ และสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ แม้ว่าผู้สอนจะไม่เคยรู้จักผู้เรียนมาก่อน
 - 1.2) ผู้เรียนและผู้สอนต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน และรับรู้ว่าผู้สอนยอมรับประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้ ขณะเดียวกันผู้เรียนต้องยอมรับความสามารถของผู้สอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

- 1.3) มีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมอย่างอิสระต่อการเรียนรู้กับผู้อื่นมีความกระตือรือร้นอยากเรียนรู้ด้วยตนเองและสามารถเผชิญหน้าแลงเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นได้
- 1.4) เข้าใจบทบาทของผู้สอนว่าเป็น ผู้ชี้แนะ ผู้ช่วยเหลือ หรือผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ พร้อมทั้งเข้าใจบทบาทของตนเองว่าเป็นผู้กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และมีความรับผิดชอบ
- 1.5) มีความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกันเปิดใจกว้างสำหรับการเรียนรู้และเรียนรู้อย่างจริงจัง

2) การวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ (Diagnosis Needs for Learning) ผู้เรียนจะต้องสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของตนเอง แล้วระบุความต้องการนั้น เพื่อเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนการเรียนรู้

3) การวางแผนการเรียนรู้ (Designing a Learning plan) ผู้เรียนต้องวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง Stubblefield (1981: 24-25 อ้างถึงใน Brockett & Hiemstra, 1993: 106-107) ได้เสนอแนะรูปแบบการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ 4 ระยะคือ

- 3.1) ระยะเริ่มแรก เน้นความจำเป็น วัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้
- 3.2) ระยะวางแผน เน้นการระบุแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และเกณฑ์ของความสำเร็จ
- 3.3) ระยะปฏิบัติการ เน้นการปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียนรู้ การวิเคราะห์ความรู้ และบันทึกความก้าวหน้าของการเรียน
- 3.4) ระยะประเมินผล เป็นการประเมินจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร และควรปรับปรุงอย่างไร

จะเห็นได้ว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นวิธีการเรียนที่มีความยืดหยุ่นที่สามารถตอบสนองความต้องการการเรียนรู้แก่ผู้เรียนแต่ละคนที่จะเลือกเรียนตามความสนใจ ตลอดจนเป็นผู้รับผิดชอบต่อการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีผู้สอน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ช่วยเหลือ เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้นั้นๆ

1.4 ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ทุกวิธีจะมีขั้นตอนเพื่อเป็นแนวทางการเรียนรู้ สำหรับขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง Gross (1977: 54-56 อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศาตยาชีวิน, 2526 : 267) อธิบายว่า ขั้นตอนการเรียนรู้ของบุคคล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การรับรู้สิ่งแปลกใหม่ เป็นการเรียนรู้ในรูปของความรู้สึกกับความแปลกใหม่ที่ได้พบเห็น กับความรู้ต่างๆ ที่น่าสนใจ นำทำทฤษฎีปัญหา

ขั้นที่ 2 การครุ่นคิดคริกครอง เป็นการเรียนรู้อย่างมีระบบ มีการวิเคราะห์ข้อเท็จจริง พยายามให้ได้มาซึ่งความรู้ ความจริง อย่างมีระบบแบบแผน

ขั้นที่ 3 การซาบซึ้งและการสร้างสรรค์ เป็นความพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

Tough (1997: 95-99 อ้างถึงใน วิไลพร มณีพันธ์, 2539: 27-29) อธิบายขั้นตอนการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

1) การตัดสินใจว่าในกระบวนการเรียนรู้นั้นอะไรเป็นความรู้ ทักษะที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนอาจจะมองหาข้อผิดพลาด และจุดอ่อนของความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาทั้งด้านทักษะ และรูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบัน

2) การตัดสินใจว่าจะเรียนรู้กิจกรรมเฉพาะอย่างไร วิธีการแหล่งวิชาการหรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียนมีอะไรบ้าง ในข้อนี้ผู้เรียนควรศึกษาว่าตนเองมีความต้องการเฉพาะด้านอะไร เกณฑ์ที่ใช้เลือกแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้เฉพาะอย่าง การรวบรวมความรู้ ข้อเท็จจริง การเข้าถึงระดับและความหมายของแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้หรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ผู้เรียนอาจดูจากหนังสือ บทความ ก่อนการเลือกสิ่งที่เหมาะสมที่สุด ในกรณีที่เป็นแหล่งทรัพยากรบุคคล อาจตัดสินใจว่าบุคคลประเภทใดที่จะให้เนื้อหาวิชาที่ต้องการ ได้และพยายามหาบุคคลเหล่านั้น ซึ่งเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมที่สุด

3) ตัดสินใจว่าจะเรียนที่ใด ผู้เรียนอาจเลือกบริเวณที่เงียบ สะอาด สบาย และไม่มีผู้ใดมารบกวน หรืออาจจะต้องการสถานที่ซึ่งมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก

4) วางเป้าหมาย หรือกำหนดระยะเวลาการทำงานที่แน่นอน

5) ตัดสินใจว่าจะเริ่มเรียนเรื่องใด เมื่อใด

6) ตัดสินใจว่าช่วงระยะเวลาใด เนื้อหาควรจะถูกก้าวไปเท่าใด

7) พยายามหาเหตุผลที่เป็นอุปสรรค ที่ทำให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จหรือหาขั้นตอนส่วนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ไม่มีประสิทธิภาพ

8) การหาเวลาสำหรับการเรียนรู้ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับเวลาหรือจัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัว หรือการพักผ่อน โดยอาจจะขอไม่ให้บุคคลอื่นรบกวนในเวลาที่กำลังศึกษา หรือขอให้ผู้อื่นทำงานแทนเป็นครั้งคราว

9) ประเมินระดับความรู้และทักษะหรือความก้าวหน้าของคน

10) การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้หรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนนี้ ผู้เรียนอาจหาเวลาว่างไปในที่ต่างๆ ค้นคว้าจากหนังสือในห้องสมุด ตลอดจนการพบบุคคลที่เอื้อต่อการเรียนรู้

11) การสะสมหรือหาเงินที่จำเป็นสำหรับประโยชน์ในการหาแหล่งวิทยาการ การซื้อหนังสือ การเช่าอุปกรณ์บางอย่าง ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการศึกษา

12) เตรียมสถานที่หรือจัดห้องเรียนให้เหมาะสำหรับการเรียน โดยคำนึงถึงสภาพอากาศ แสงสว่าง เป็นต้น

13) เพิ่มขั้นตอนที่จะเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผู้เรียนอาจหาวิธีเพิ่มแรงจูงใจ เพื่อที่จะเพิ่มความก้าวหน้าในการเรียนหรือเพิ่มความพอใจ พยายามเน้นความสำคัญของการเรียน ซึ่งสิ่งที่จะทำได้มีดังนี้

13.1) หาสาเหตุของการขาดแรงจูงใจ

13.2) พยายามเพิ่มความสุขความยินดีในการเรียนรู้หรือเพิ่มความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้

13.3) จัดการกับการขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของคนที่จะเรียนรู้หรือจัดการกับความสงสัยในความสำเร็จของโครงการที่เรียนรู้

13.4) เอาชนะความรู้สึกลึกซึ้งหวงท้อแท้ที่มีสาเหตุจากความลำบาก

13.5) บอกกล่าวผู้อื่นถึงความสำเร็จของตน

ขั้นตอนการวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้เรียนเป็นผู้จัดระบบการเรียนของตนเอง ด้วยการจัดการด้านเวลาที่ใช้ในการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการและเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียน ด้วยการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองในด้านต่างๆ รู้จักวิธีเรียนในชั้นเรียนและเรียนด้วยตนเอง ตลอดจนรู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ เพื่อการศึกษา ค้นคว้าต่อไป

1.5 วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จากคำจำกัดความ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่นักการศึกษาได้อธิบายไว้ นั้น แสดงถึงวิธีการเรียนที่เป็นระบบมีขั้นตอน สมคิด อิศระวัฒน์ (2538: 15) กล่าวว่า วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองที่ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ต้องการ คือ วิธีการซึ่งคนมีส่วนร่วมและทำด้วยตนเอง

สุรกุล เจนอบรม (2532: 61) แนะนำเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองดังนี้

1) การสำรวจตนเอง เป็นการทำความเข้าใจและสำรวจว่าคนสนใจเรื่องใดมากที่สุด มีความสามารถเฉพาะด้านใด สนใจอะไรบ้าง ตลอดเวลาที่ผ่านมามีประสบการณ์สำเร็จในการเรียนมากน้อยเพียงใด มีความพอใจจะเรียนอย่างไร ด้วยวิธีใด

2) ทำสมุดบันทึกส่วนตัว เพื่อใช้บันทึกข้อมูล ความคิด เรื่องราวต่างๆ ที่ได้เรียนรู้หรือเกิดขึ้นในสมองของเรา สมุดนี้จะช่วยเก็บสะสม ความคิดที่ละเอียดละออน้อย เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมให้กว้างไกลออกไป

3) กำหนดโครงการที่จะเรียนจากสมุดบันทึก และจากการสำรวจตนเอง นำมาขยายเป็นโครงการ แผนการเรียน จะเรียนอย่างไร โดยพิจารณาว่าความรู้ที่ต้องการแสวงหานั้น ช่วยให้เราถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ เกิดความพอใจ ความสนุกสนานที่จะเรียนวิชานี้หรือเปล่า ประหยัดเงินและเวลามากน้อยแค่ไหน

4) สร้างห้องสมุดของตนเอง หมายถึง การรวบรวมรายชื่อ ข้อมูล แหล่งความรู้ต่างๆ หนังสือที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์ตรงกับความสนใจ เพื่อใช้ศึกษาค้นคว้า

5) ค้นหาแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น เช่น ผู้รู้ ผู้ชำนาญการในอาชีพต่างๆ ห้องสมุด สมาคม เป็นต้น ซึ่งแหล่งความรู้เหล่านี้จะเป็นแหล่งสำคัญในการค้นคว้า

6) หาเพื่อนร่วมเรียน เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กันขึ้น

7) การเลือกเรียนวิชาต่างๆ ที่สนใจ ซึ่งอาจจะเลือกเรียนจากสถานศึกษาที่เปิดสอนเวลาเย็นหรือวันหยุดหรือเรียนทางวิทยุโทรทัศน์ ไปรษณีย์ จากมหาวิทยาลัยเปิด เป็นต้น โดยที่ลักษณะของการเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนไม่จำเป็นต้องเข้าชั้นเรียน

8) การเรียนรู้จากการฝึกและปฏิบัติ ซึ่งก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์

จากการวิจัยของ Penland (1979 อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2538: 5) พบว่า วิธีการเรียนด้วยตนเองที่นำมาใช้ในการเรียน และเป็นวิธีที่ดีที่สุด คือ การสังเกต การอ่าน การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ การถามคำถาม การฟัง การลองผิดลองถูก

สมคิด อิศระวัฒน์ (2532: 78) อธิบายว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเมื่อฝึกผู้เรียน ให้เป็นผู้ที่เรียนรู้ด้วยตนเอง มีดังนี้

- 1) ผู้เรียนส่วนหนึ่งอาจไม่รู้ว่าตนกำลังเรียนอยู่ คนเหล่านี้คิดว่า การเรียนรู้ คือ สิ่งที่เขาต้องทำเมื่ออยู่ในโรงเรียน เรียนจากห้องเรียนเท่านั้น
- 2) ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าตนมีวิธีการเรียนรู้อย่างไร ไม่ได้ตระหนักถึงขั้นตอนของการเรียนรู้ (learning process) และรวมไปถึงวิธีการเรียนรู้ของแต่ละคน
- 3) ความสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนแต่ละคนมีไม่เท่ากันผู้ที่ เป็นผู้อำนวยการความสะดวกต่อการเรียน ต้องมีความเข้าใจว่าเมื่อใดสมควรเข้าไปช่วยเหลือ
- 4) บทบาทของบุคคลแต่ละคนที่เป็นผู้อำนวยการความสะดวกให้กับกลุ่มจะต่างกัน
- 5) แนวโน้มการเรียนรู้จะเกิดขึ้น ได้มากถ้าผู้เรียน ได้เรียนอย่างเป็นส่วนตัว (self-directed way)

6) การเรียนรู้ด้วยตนเองไม่จำเป็นต้องเรียนคนเดียว อาจจะสอบถามหรือ ขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ในบางกรณีอาจทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่ผู้เรียนควรมี ความรู้ดีกว่าตนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง (independent learner) เรื่องของการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นเรื่องภายในจิตใต้สำนึกของผู้เรียน เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในตัวผู้เรียนมากกว่าเป็น การจัดการภายนอก วิธีการที่บุคคลเรียนรู้ด้วยตนเอง จะเป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคลเกิด ความเจริญงอกงามในระดับที่ดี

7) การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากถ้าจัดในสถาบันการศึกษา ต่างๆ เพราะตามธรรมชาติสถาบันเป็นผู้กำหนดสิ่งที่ต้องเป็นต้องทำไว้ การดำเนินการฝึก ผู้เรียนให้มีการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น จึงต้องปรับระบบอื่นให้สอดคล้องด้วย เช่น การวัดผล การจัดชั้นเรียน ตารางการเรียน เป็นต้น

8) วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีใช้วิธีเรียนที่ดีที่สุดแต่เป็นวิธีการที่เหมาะสม สำหรับบุคคลและในสถานการณ์บางอย่างเท่านั้น

กล่าวโดยสรุป วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นวิธีการที่ผู้เรียนต้องทำกิจกรรม การเรียนด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของตน เมื่อผู้เรียน ทราบความต้องการแล้วจะกำหนดเป้าหมายของการเรียนรู้ และเลือกวิธีการเรียนที่เหมาะสม แสวงหาแหล่งความรู้ที่เป็นวัสดุ หรือบุคคล เช่น ตำรา วารสาร งานวิจัย ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น ตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ของตน

1.6 ลักษณะสำคัญของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ความเจริญก้าวหน้าด้านต่างๆ ในปัจจุบันล้วนเป็นผลมาจากความอยากรู้อยากเห็น ความสนใจสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การสังเกต การลองทำผิดทำถูกของคนในอดีตทั้งสิ้น ทั้งๆ ที่สมัยนั้นยังไม่มีการจัดการศึกษาในสถาบันต่างๆ มากมายเท่าในปัจจุบัน นั่นย่อมแสดงให้เห็นว่า บุคคลเหล่านั้นมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Houle (1963 อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศาตยาชีวิน, 2526: 264-265) ศึกษาแรงจูงใจในการเข้าร่วม โปรแกรมการศึกษาของผู้ใหญ่ ซึ่งจำแนกได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะในการเรียน เช่น ต้องการประกาศนียบัตร วุฒิบัตร ปริญญาบัตร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพของตน
 - 2) กลุ่มที่สนใจในกิจกรรม เพื่อการคบหาสมาคม เพื่อความเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายอารมณ์
 - 3) กลุ่มที่สนใจการเรียนรู้ มีความสุข ความพอใจ ได้ค้นพบสิ่งใหม่ๆ
- ในบุคคลคนเดียวก็อาจมีความต้องการทั้ง 3 กลุ่ม อยู่ด้วย แต่อาจจะมี ความโน้มเอียงไปในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากกว่าในช่วงชีวิตต่างๆ

จากการศึกษาของ Tough (อ้างถึงใน สมบูรณ์ ศาตยาชีวิน, 2526: 264-265) พบว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นลักษณะที่จะพบได้ทั่วไปในผู้ใหญ่แต่กลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเองจะจัดอยู่ในกลุ่มที่สามของ Houle ซึ่ง Tough กล่าวว่า ลักษณะของผู้ที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะมีลักษณะดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่ตั้งเป้าหมายของการกระทำได้ชัดเจน
- 2) รู้จักเลือกใช้ความรู้ และทักษะที่เหมาะสม
- 3) วางแผนการเรียนอย่างดี
- 4) เรียนได้โดยไม่สุดกำลังความสามารถ
- 5) มีความมุ่งมั่นพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพของตน
- 6) เข้าใจและยอมรับคุณลักษณะของตน
- 7) มีความเชื่อมั่น กล้าเปิดเผยตนเอง
- 8) มีความสนใจอย่างมีทิศทางแน่ชัด
- 9) เป็นผู้เลือกอาชีพและกิจกรรมของตนเอง
- 10) ไม่ได้ถูกบังคับหรือถูกกดดันจากภายนอก

- 11) เป็นผู้มีความเชื่อมั่นต่อจุดหมายของชีวิต
- 12) มีความอดทนและเพียรพยายามเพื่อจะบรรลุเป้าหมาย
- 13) มีความพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง
- 14) เป็นผู้มีส่วนร่วมที่คึกกับเพื่อน
- 15) มีผลงานและประสบความสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะเป็นผู้ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้ มีการกระทำอย่างมีระบบต่อเนื่อง โดยที่การพัฒนาตนเองไม่ใช่การกระทำด้วยการรอคอย โอกาสหรือจังหวะ แต่จะต้องเป็นผู้สร้าง โอกาส หรือจังหวะให้เกิดขึ้น

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การจัดการเรียนการสอนทุกสาขาวิชา เป็นการเตรียมบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์เป็นการเตรียมพยาบาล เพื่อประกอบวิชาชีพ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องมีทฤษฎีต่างๆ เป็นพื้นฐานสำหรับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1) ทฤษฎีการเรียนรู้ 2) ทฤษฎีปัญญานิยม 3) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม 4) ทฤษฎีมนุษยนิยม และ 5) ทฤษฎีการศึกษาผู้ใหญ่

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากับสังคมและสามารถดำรงชีวิต และพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น การเรียนรู้ไม่เพียงแต่เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในสถานบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมทั่วไป

สุรางค์ ไคว่ตระกูล (2537: 135) อธิบายว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ของผู้เรียน งานที่สำคัญของครู คือ ช่วยผู้เรียนแต่ละคนให้เกิดการเรียนรู้ หรือมีความรู้และทักษะตามที่หลักสูตรวางไว้

Bloom (1976 อ้างถึงใน ปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535: 92-93) กล่าวถึง การเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น 3 ประการ จึงจะเรียกว่า เป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือ

ประการที่ 1 การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความคิดความเข้าใจ (Cognitive Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง เช่น ความคิดรวบยอด

ประการที่ 2 การเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์ หรือความรู้สึก (Affective Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม

ประการที่ 3 การเปลี่ยนแปลงการเคลื่อนไหวของร่างกาย (Psychomotor Domain) หมายถึง การเกิดทักษะและความชำนาญ เช่น การว่ายน้ำ การเล่นกีฬา

นักจิตวิทยาการศึกษาส่วนใหญ่ยอมรับว่าทฤษฎีการเรียนรู้ มีอิทธิพลต่อ รูปแบบการเรียนการสอน จากการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์และสัตว์ได้ค้นพบหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้หลายทฤษฎี สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ทฤษฎีปัญญาานิยม (Cognitive Theories) เน้นความสำคัญของผู้เรียน และศึกษาว่าเวลาที่มีการเรียนรู้เกิดขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในตัวบุคคล และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theories) เน้นความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม

สจ๊วต อูทรานันท์ (2528: 129-130) กล่าวว่า Hilgard และ Bower (1996) ได้สรุปประเด็นสำคัญที่ทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ ยอมรับร่วมกัน 14 ข้อ ดังนี้

- 1) การที่จะตัดสินใจใครควรจะเรียนอะไรนั้น ต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ
- 2) ผู้ที่ได้รับการกระตุ้นหรือได้รับการจูงใจมักจะเรียนได้เร็วกว่า ผู้ที่ไม่ได้รับการกระตุ้นหรือไม่ได้รับการจูงใจ
- 3) การเร้าที่มีความเข้มข้นมากเกินไป (โดยเฉพาะการทำให้เกิดการเจ็บตัว การทำให้เกิดความกลัวหรือทำให้เกิดความกังวลใจ) มักจะก่อให้เกิดภาวะการไม่พึงพอใจ ดังนั้น การเร้าด้วยวิธีการรุนแรงเกินไป จะสู้การเร้าด้วยทางสายกลางไม่ได้
- 4) การเรียนรู้ภายใต้การควบคุมโดยการให้รางวัลจะได้ผลเป็นที่พอใจกว่า การเรียนรู้ภายใต้การควบคุมโดยการทำโทษ

- 5) การเรียนที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจภายในเป็นสิ่งที่ปรารถนามากกว่าการเรียนที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจภายนอก
- 6) การสอนให้มีความอดทนต่อความล้มเหลวจะดีกว่า สอนให้หาสิ่งอื่นมาชดเชยความล้มเหลว
- 7) ผู้เรียนแต่ละคนจำเป็นต้องสร้างจุดมุ่งหมายที่เป็นจริงสำหรับตนเอง
- 8) ประสิทธิภาพของแต่ละคนจะส่งเสริมความสามารถในการเรียน
- 9) ผู้ที่กระตือรือร้นในการเรียนจะเป็นที่ต้องการมากกว่าผู้ที่ไม่กระตือรือร้น
- 10) ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ ช่วยให้เรียนรู้ได้เร็ว
- 11) การเรียนอย่างสม่ำเสมอทำให้เกิดการเรียนแบบขึ้นใจ (over learning)
- 12) ข้อมูลเกี่ยวกับความถูกต้องผิดพลาดหรือข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จจะมีส่วนช่วยการเรียนของแต่ละคน
- 13) การถ่ายถอดการเรียนรู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่จะได้ผล ถ้าผู้เรียนได้ค้นพบหรือเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง
- 14) การทบทวนเป็นระยะๆ จะเกิดประโยชน์ และได้ผลดีมากกว่าการทิ้งสิ่งนั้นไว้นานๆ

Knowles (1984: 31) สรุปทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ตามแนวคิดของLindeman ว่า

- 1) ผู้ใหญ่จะถูกกระตุ้นให้เรียน เมื่อเขามีความต้องการ มีความสนใจ และคิดว่าการเรียนรู้นั้น จะตอบสนองความต้องการของเขาได้
- 2) วิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับการเรียนของผู้ใหญ่ คือ การใช้สถานการณ์ที่เกี่ยวกับชีวิตไม่ใช่เนื้อหาวิชา
- 3) ประสิทธิภาพเป็นแหล่งที่มาของความรู้ที่มีคุณค่าสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้นวิธีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ การวิเคราะห์ประสิทธิภาพ
- 4) ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำตนเอง ดังนั้น บทบาทของผู้สอนคือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการแสวงหาความรู้ กับผู้เรียนมากกว่าการถ่ายถอดความรู้ไปสู่ผู้เรียน และประเมินว่าผู้เรียนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เท่าใด
- 5) ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะเพิ่มขึ้นตามอายุ ดังนั้น การศึกษาของผู้ใหญ่ต้องพิจารณาเงื่อนไขของความแตกต่างเรื่อง เวลา สถานที่ ความเร็วของการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ของผู้ใหญ่อาจเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ต่างๆ
ต่อไปนี้ (Burman, 1970; Smith, 1980 อ้างถึงใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2532: 74)

1) การเรียนรู้โดยบังเอิญ (Random or Incidental Learning) อาจเป็นผล
พลอยได้ จากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่ผู้เรียนมิได้เจตนา

2) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) เป็นการเรียนที่เกิดจาก
ความอยากรู้ อยากรู้อเรียน ผู้เรียนจะวางแผนการเรียนด้วยตนเอง

3) การเรียนรู้จากกลุ่ม (Collaborative Learning)

4) การเรียนรู้ที่จัดโดยสถาบันการศึกษา (Provider Sponsored) มีกลุ่ม
บุคคลจัดกำกับดูแล มีการให้คะแนน ให้ปริญญา หรือประกาศนียบัตร

ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้เป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอน
ที่จะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจผู้เรียน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับวัยของ
ผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียน และเป้าหมายในการเรียน

2.2 ทฤษฎีปัญญานิยม

ทฤษฎีปัญญานิยม เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นการรับรู้โดยส่วนรวมมาก
กว่าที่จะมุ่งเน้นส่วนย่อยๆ โดยเฉพาะนักจิตวิทยากลุ่ม Gestalt มีความเชื่อว่าผู้เรียนจะเกิด
การเรียนรู้ได้จะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำหรือเป็นผู้ที่ริเริ่มและกระตือรือร้น ทั้งนี้ ถือว่า
การเรียนรู้เป็นผลของการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมยอมรับว่าสิ่งเร้าที่สำคัญใน
กระบวนการเรียนรู้ คือ สิ่งเร้าที่ผู้เรียนรับรู้ และการรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้
การเรียนรู้ไม่จำเป็นจะต้องเริ่มด้วยการลองผิดลองถูกเสมอไป ผู้เรียนอาจเกิดการหยั่งรู้ใน
การแก้ปัญหาและแก้ปัญหาได้โดยไม่ต้องให้แรงเสริม (สุรางค์ ใคว์ตระกูล, 2537: 151)

Piaget (อ้างถึงใน สุรางค์ ใคว์ตระกูล, 2537: 151) เชื่อว่า การเรียนรู้เกิด
จากการที่ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้กระทำที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้า หรือสิ่งที่จะต้องเรียนรู้
ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำให้เกิดขึ้น ดังประโยคที่ว่า “Learning by Doing”

หลักการในการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีปัญญานิยมคือ

1) เน้นความสำคัญของผู้เรียน ถือว่าผู้เรียนสามารถควบคุมกิจกรรมการ
เรียนรู้ของตน (Self-Regulation) ได้ และเป็นผู้ริเริ่มหรือลงมือกระทำ ฉะนั้น ผู้สอนจึงมี
หน้าที่จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้โอกาสผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2) การสอนควรเริ่มจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนคุ้นเคย หรือประสบการณ์ที่ใกล้ตัวไปหาประสบการณ์ที่ไกลตัว เพื่อผู้เรียนจะได้มีความเข้าใจ

2.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เป็นทฤษฎีที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคล และสิ่งแวดล้อมซึ่งถือว่าการเรียนรู้เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม

Bandura (อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2537: 169) เชื่อว่า บุคคลที่ต้องการเรียนรู้ และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของพฤติกรรม ซึ่งอธิบายการปฏิสัมพันธ์ ดังนี้

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2537: 169) กล่าวว่า Bandura อธิบาย การเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) ว่าแตกต่างกัน เพราะบุคคลอาจจะเรียนรู้อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำ Bandura ได้สรุปว่าพฤติกรรมของมนุษย์แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) พฤติกรรมสนองตอบที่เกิดจากการเรียนจะแสดงออกหรือกระทำอย่างสม่ำเสมอ
- 2) พฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออกหรือกระทำ
- 3) พฤติกรรมที่ไม่เคยแสดงออกทางการกระทำเพราะไม่เคยเรียนรู้

Bandura (อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2537: 174) อธิบาย ความสำคัญของการควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง (Self-Regulation) ว่าความสามารถควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของคนโดยการเข้าใจถึงผลที่เกิดตามมาของพฤติกรรมมีความสำคัญมาก กล่าวคือ ถ้าผลที่เกิดตามมาของพฤติกรรมของผู้เรียนเป็นการลงโทษก็จะเกิดความไม่พอใจ แต่ถ้าผลที่ตามมาคือ รางวัล ผู้เรียนก็จะมี ความพอใจในพฤติกรรมของตนเองและความพอใจนี้จะเป็นแรงเสริมด้วยตนเอง (Self-Reinforcement) ทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2537: 176) กล่าวว่า หลักการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura ประกอบด้วย

- 1) การบ่งชี้วัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรม หรือเขียนวัตถุประสงค์เป็นเชิงพฤติกรรม
- 2) การชี้แนะขั้นตอนการเรียนรู้
- 3) การจัดเวลาให้ผู้เรียนมีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
- 4) การให้แรงเสริมแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีปัญญานิยม และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเหมือนกันในแง่ของการเป็นผู้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้สอนเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจภายใน เพื่อจะได้มีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ผู้เรียนจะต้องควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง ควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามกิจกรรมที่ได้ระบุไว้แต่ต้นให้ได้ เพราะผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยตนเองนั้นมีอิสระในการเรียน อีกทั้งผู้สอนมิได้เห็นพฤติกรรมการเรียนทั้งกระบวนการ อาจทำให้ผู้เรียนไม่บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ได้ ดังนั้น ผู้ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองจึงต้องเป็นผู้มีระเบียบวินัยในตนเอง

2.4 ทฤษฎีมนุษยนิยม

ทฤษฎีมนุษยนิยม เป็นทฤษฎีพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อแนวทางการจัดการศึกษาในปัจจุบัน เนื่องจากนักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยมเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะนำตนเอง เรียนรู้ด้วยตนเองได้และมีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งตัวแปรที่สำคัญของการเรียนรู้ คือ ความต้องการรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริงของคน (Self-Actualization) Maslow อธิบายว่า Self-Actualization เป็นความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริงของคน ความกล้าที่จะตัดสินใจเลือกทางเดินของชีวิต รู้จักกำนิมของตนเอง มีความจริงใจต่อตนเอง ประารถนที่จะเป็นคนที่สุดเท่าที่จะมีความสามารถทำได้ทั้งด้านสติปัญญาทักษะ และอารมณ์ความรู้สึก ขอมรับตนเองทั้งส่วนดีและส่วนเสีย เปิดโอกาสให้ตนเองเผชิญกับความจริงของชีวิต กระบวนการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตน เป็นกระบวนการที่ไม่มีจุดจบตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2537: 117) ความต้องการตามทฤษฎีของ Maslow ประกอบด้วย ความต้องการพื้นฐาน 5 ชั้น คือ

- 1) ความต้องการทางสรีระ (Physiological Needs)
- 2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs)
- 3) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs)
- 4) ความต้องการที่จะรู้ดีกว่าตนเองมีค่า (Esteem Needs)
- 5) ความต้องการรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริงและพัฒนาตามศักยภาพของตน (Self-Actualization Needs)

สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2538: 91) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับทฤษฎีของ Maslow ไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก แต่ละขั้นตอนของความต้องการจะต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตของบุคคล และประการที่สอง คือ บุคคลจะต้องได้รับการตอบสนองในขั้นต้นก่อน จึงจะเกิดความต้องการในขั้นสูงขึ้นไปและบุคคลก็อาจจะไม่เกิดความต้องการจนครบทั้ง 5 ขั้น ทุกคน แนวคิดของ Maslow จะถือว่าบุคคลมีพัฒนาการไปเรื่อยๆ ตามความต้องการอย่างเป็นลำดับขั้น ถ้าไม่สามารถปฏิบัติได้ก็จะเกิดความคับข้องใจในตัวบุคคลนั้น ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ด้วย

สุรางค์ ไคว้ตระกูล (2537: 214-215) กล่าวว่า Maslow อธิบายความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนมีธรรมชาติภายใน (Inner Nature) อยู่ในตัวตลอดชีวิต แต่ละคนจะมีลักษณะพิเศษ ซึ่งทำให้แต่ละบุคคลเป็นปัจเจกบุคคลตนเองจะต้องรู้จักว่าตนเป็นใครแตกต่างจากบุคคลอื่นอย่างไร ธรรมชาติภายในของมนุษย์จะมีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และการต่อสู้เพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล โดยมีแรงเสริมช่วยในการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีอุดมการณ์ มีเป้าหมายในชีวิตเพื่ออนาคตของตน

นอกจากนี้ Rogers ได้เสนอหลักการเรียนรู้แบบมนุษยนิยมว่า โดยตามธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ ซึ่งเกิดจากการลงมือปฏิบัติของตนรับรู้ว่ามีสิ่งที่มีความหมาย และสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของตน และจะต่อต้านเมื่อมีสิ่งมากระทบต่อตน เมื่อผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วก็จะมีความรับผิดชอบและทุ่มเทสติปัญญาในการเรียนรู้ รวมถึงมีการประเมินผลในสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์และเป็นอิสระ (สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2537: 216-217)

อุ้นดา นพคุณ (2527: 97-98) อธิบายรูปแบบการสอนเชิงมนุษยนิยม (Humanistic Models) ไว้ดังนี้

1) รูปแบบการสอนเน้นมโนทัศน์ ว่าการเรียนรู้เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล และอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนจะนำประสบการณ์เดิม ค่านิยม ทักษะและวิธีการต่าง ๆ เข้ามาร่วมการเรียนรู้ การเรียนรู้อาจจะได้รับอิทธิพล แต่จะไม่ถูกควบคุมจากบุคคล หรือการวางเงื่อนไขสภาพ และจากสิ่งแวดล้อมภายนอก รูปแบบการสอนนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นว่ามนุษย์มีศักยภาพตามธรรมชาติที่จะเรียนรู้ การอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ โดยให้เขาควบคุมชี้นำตนเอง แสวงหาทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้เอง ตั้งปัญหาตัดสินใจปฏิบัติภารกิจเองและยอมรับผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด นอกจากนี้ การสอนเชิงมนุษยนิยมเชื่อว่า การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถนำทักษะ และวิธีการต่างๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของตัวผู้เรียนมาสู่กิจกรรมการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้ที่ถาวร และเชื่อว่า การเรียนรู้ที่มีประโยชน์ที่สุด คือ เรียนรู้วิธีการที่จะเรียนรู้ (The most useful learning is learning how to learn)

2) วัตถุประสงค์ของการเรียน เน้นที่ความต้องการของผู้เรียน ผู้เรียนจะได้รับความช่วยเหลือโดยผู้สอนหรือผู้ร่วมเรียนให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีมากกว่าจะได้รับความช่วยเหลือในด้านกิจกรรมที่จะเป็นระบบ และมีเนื้อหามากมาย ภารกิจหลักของผู้สอนมีดังนี้ คือ

2.1) การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และการจัดอุปสรรคในการเรียนรู้ให้มากที่สุด

2.2) ช่วยผู้เรียนให้เกิดความกระจ่างในเป้าหมายของการเรียนรู้อ ความต้องการของคนและทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่

2.3) เป็นทรัพยากรการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นได้ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนตามที่ผู้เรียนต้องการ

3) ผู้เรียนจะต้องแสวงหาความต้องการการเรียนรู้ของตนเอง ก่อนที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นในขณะที่ผู้เรียนเลือกเป้าหมาย และกระทำตามกิจกรรมของคน โดยที่ทั้งผู้เรียนและผู้สอนต้องทำความเข้าใจกับเป้าหมาย และทิศทางการเรียนการสอน

4) พื้นฐานความเชื่อของรูปแบบการสอนประเภทนี้ เชื่อว่า ผู้เรียนทุกคนมีเอกลักษณ์ของตัวเอง สมควรได้รับความเคารพ และการยอมรับทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีความเสมอภาคกัน และมีความรับผิดชอบเท่าเทียมกัน

5) การสอนเชิงมนุษยนิยม มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

5.1) เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน สามารถแสวงหาความรู้
ทักษะวิธีการต่างๆ เฉพาะของตัวเองที่จะสามารถนำไปใช้ต่อการเรียนรู้

5.2) เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียน สามารถพัฒนามโนทัศน์
ของคนและพัฒนาการเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ต่อไป

จากสาระของทฤษฎีมนุษยนิยมจะเห็นว่า มีหลักการสอดคล้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล เกิดจากความต้องการของผู้เรียน และบุคคลย่อมมีอำนาจตนเองในการแสวงหาทรัพยากรในการเรียนรู้ได้ ดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้โดยอิสระ

2.5 ทฤษฎีการศึกษาผู้ใหญ่

การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชีวิต และพัฒนาสังคม ทั้งนี้การศึกษาต้องเสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การวางแผนและเตรียมการเพื่อให้การเรียนการสอนผู้ใหญ่มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์นั้น ผู้สอนต้องมีความเข้าใจทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอนผู้ใหญ่ (Andragogy)

Knowles เป็นผู้กำหนดคำว่า การศึกษาผู้ใหญ่ (Andragogy) โดยรวบรวมความคิดจากหลักจิตวิทยาของกลุ่มมนุษยนิยมผนวกกับการเรียนรู้โดยวิธีการเข้าถึงระบบ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2525: 13) และอธิบาย Andragogy ว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ที่ช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ การจัดการศึกษาให้ผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุดจะต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากผู้เรียนวัยนี้มีความต้องการเป็นตัวของตัวเองและในขณะเดียวกันก็ต้องการให้ผู้อื่นเห็นว่าเขาเป็นตัวของตัวเอง ฉะนั้น ผู้สอนไม่ควรนำความคิดของตนไปจำกัดผู้เรียน แต่ควรส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบต่อการเรียนจากตัวผู้เรียนเอง นอกจากนี้ Knowles (1970: 23 อ้างถึงใน วิเชียร ทวีลาภ, 2520: 29) กล่าวว่า การศึกษาผู้ใหญ่จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต (Lifelong Process) ฉะนั้น ผู้สอนจะต้องช่วยสร้างให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนตามแนวคิดของตนเอง (Self-Directed Learning) เป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ทุกด้าน

Knowles (1984: 55-59)สรุปข้อตกลงเบื้องต้นของทฤษฎีการศึกษาผู้ใหญ่ ว่ามีความแตกต่างจากทฤษฎีการศึกษาสำหรับเด็ก ดังนี้

1) ความจำเป็นของการเรียนรู้ (The need to know) ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ จำเป็นต้องรู้ว่าทำไมเขาจึงต้องเรียนรู้ก่อนที่จะเริ่มเรียน Tough (1979 อ้างถึงใน Knowles, 1985: 55) พบว่า เมื่อผู้ใหญ่จะเรียนรู้สิ่งใดจะใช้เวลาที่พิจารณาถึงประโยชน์ ข้อดี และข้อเสียจากการเรียนรู้นั้นๆ จึงเป็นผลให้ผู้สอนต้องมีหน้าที่ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้

2) อคติในภาพของผู้เรียน (The learners' self-concept) ผู้ใหญ่มีอคติในภาพของการรับผิดชอบสำหรับการตัดสินใจสำหรับชีวิตของตนจากการอาศัยหรือพึ่งพาบุคคลอื่นในวัยทารกจนเติบโตและบรรลุนิติภาวะ แล้วนำไปสู่การเป็นผู้นำตนเอง (Self-direction) ได้มากขึ้น ถ้าผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับการยอมรับในสถานการณืต่าง ๆ อาจเกิดความเครียด และอาจจะต่อต้านการเรียนรู้ ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องพยายามทำให้ผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่เกิด "Self-directing" ในการเรียนการสอนให้มากที่สุด

3) ประสบการณ์ของผู้เรียน (The role of the learners' experience) ผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่จะมีประสบการณ์มากขึ้น และหลากหลายกว่าผู้เรียนที่เป็นเด็ก ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีค่ายิ่งและประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนจะช่วยขยายโลกทัศน์ของผู้เรียนคนอื่นๆ ให้กว้างขวางขึ้นเพื่อการเรียนรู้สิ่งใหม่

4) ความพร้อมในการเรียน (Readiness to learn) ผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนสิ่งที่เขาเห็นว่าจำเป็น และใช้ประโยชน์ได้ในสถานการณ์จริงของชีวิต ความพร้อมในการเรียนเป็นพัฒนาการที่เคลื่อนจากระยะหนึ่งไปสู่ระยะต่อไป ซึ่งมีเกี่ยวข้องกับ เวลา ประสบการณ์การเรียนรู้ จะสอดคล้องกับพัฒนาการดังกล่าว การมีความพร้อมนั้น มิใช่เป็นการรอคอยให้เกิดพัฒนาการความพร้อมตามธรรมชาติ หากแต่เป็นการสร้างให้เกิดความพร้อมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การให้การปรึกษา การแนะแนวอาชีพ การฝึกหัดในสถานการณ์จำลอง เป็นต้น

5) ความเหมาะสมในการเรียนรู้ (Orientation to learning) การเรียนรู้ของเด็กจะได้รับการวางเงื่อนไขให้เรียนรู้โดยยึดเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง (Subject-Centered) ในขณะที่ผู้ใหญ่จะเรียนรู้โดยยึดปัญหาเป็นศูนย์กลาง (Problem-Centered) เนื่องจากผู้ใหญ่ต้องการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการทำงานและประกอบอาชีพ

Knowles (1980: 55-59 อ้างถึงใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2527: 38; อุณา นพคุณ, 2527: 82-84 และ สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2538: 135-136) สรุปว่า

1) ผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ (Adults can learn) แม้ว่าผลการศึกษาของThorndike จะพบว่าความสามารถในการเรียนรู้ของมนุษย์ จะมีพัฒนาการสูงสุดเมื่ออายุ 20 ปี และลดลงเรื่อยๆ เมื่ออายุมากขึ้นปีละ 1% แต่การลดลงก็เป็นเรื่องความเร็วของการเรียนรู้ (Speed of learning) ไม่ใช่เรื่องสติปัญญา และผลการวิจัยต่อมายังพบว่า ความสามารถในการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ได้ลดลงตลอดช่วงอายุ

2) การเรียนรู้เป็นกระบวนการภายใน (Learning is an internal process) จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษาทั่วไป มีลักษณะของการจัดสภาพและสิ่งแวดล้อม เพื่อกระตุ้นให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในตัวผู้เรียนเอง โดยที่ผู้เรียนควบคุมและใช้ทั้งสติปัญญา อารมณ์ และร่างกายของตนในการเรียนรู้ ในเชิงจิตวิทยาอาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการตอบสนองความต้องการและการบรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ ผู้เรียนจะถูกกระตุ้นให้เรียนรู้ได้ครบเท่าที่เขาคิดว่า ต้องการเรียนรู้และการเรียนรู้จะช่วยให้เขาบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง และผู้เรียนจะใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า เมื่อผู้เรียนคิดว่าสิ่งเหล่านี้จะตอบสนองความต้องการและเป้าหมายของเขา แนวคิดนี้มีความสำคัญต่อการประยุกต์การเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ คือ วิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยการนำตนเอง เพราะฉะนั้นบทบาทของผู้สอนจึงควรเป็นผู้ร่วมค้นหาความรู้กับผู้เรียนมากกว่าที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ป้อนข้อมูลแก่ผู้เรียน

3) มีเงื่อนไขการเรียนรู้และหลักการสอนที่ดีกว่า (There are superior conditions of learning and principles of teaching) จากการศึกษา และวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนผู้ใหญ่ ปรากฏว่า การมีเงื่อนไขการเรียนรู้ และหลักการสอนที่ดีกว่าในการช่วยให้เกิดความเจริญเติบโตและพัฒนาการ ในตัวผู้เรียน ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เงื่อนไขการเรียนรู้

(Conditions of Learning)

ผู้เรียนรู้สึกต้องการจะเรียนรู้

(Need to Learn)

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในกิจกรรม
การเรียนรู้มีลักษณะเป็นกันเองไว้วางใจ
เคารพ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

มีอิสระในการแสดงออกและ
รับว่าบุคคลมีความแตกต่างกัน

ผู้เรียนยอมรับว่าเป้าหมายของกิจกรรม
การเรียนรู้ คือ เป้าหมายการเรียนรู้
ของคุณ

หลักการสอน

(Principles of Teaching)

- 1) ผู้สอนจะต้องให้ผู้เรียนรู้ว่าเขามีโอกาสที่จะพัฒนาตนเองได้
- 2) ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนได้อย่างชัดเจน
- 3) ผู้สอนช่วยผู้เรียนวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างสิ่งที่เขาต้องการ และระดับความสามารถที่คนมีอยู่
- 4) ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาชีวิตประจำวันและช่องว่างที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนขาดความสามารถบางประการ
- 5) ผู้สอนจัดสภาพและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้ผู้เรียนสะดวกสบายเป็นกันเอง เช่น การจัดห้องเรียน มีแสงพอดี อากาศถ่ายเทสะดวก
- 6) ผู้สอนเห็นว่าผู้เรียนมีคุณค่ายอมรับและยอมรับความคิดเห็นของผู้เรียน
- 7) ผู้สอนพยายามสร้างบรรยากาศความร่วมมือ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้เรียน โดยการส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มและพยายามไม่ให้เกิดการแข่งขันกัน
- 8) ผู้สอนปฏิบัติตนเสมือนผู้เรียนคนหนึ่งที่สามารถเป็นแหล่งการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มได้
- 9) ผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในประมวลรายวิชา

เงื่อนไขการเรียนรู้ (Conditions of Learning)	หลักการสอน (Principles of Teaching)
ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการวางแผน กำหนดประสบการณ์การเรียนรู้	10) ผู้สอนให้ผู้เรียนทราบวัตถุประสงค์ในการ จัดและการเลือกสื่อการเรียนและให้ผู้เรียน ร่วมตัดสินใจว่าวิธีการและสื่อประเภทใด เหมาะสมในการเรียนที่สุด
ผู้เรียนเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้อย่าง กระตือรือร้น	11) ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนรวมตัวเข้ากลุ่ม เพื่อทำ กิจกรรมการเรียนได้หลายลักษณะ
การใช้ประสบการณ์ของผู้เรียน	12) ผู้สอนให้ผู้เรียนอภิปรายกลุ่มหรือเล่น บทบาทสมมติหรือกรณีเฉพาะ เพื่อให้ ผู้เรียนนำประสบการณ์ของแต่ละคน มาใช้ เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ 13) ผู้สอนนำเสนอบทเรียนและความรู้ให้ เหมาะสมกับระดับประสบการณ์เดิมของ ผู้เรียนแต่ละคน 14) ผู้สอนช่วยผู้เรียนให้ประยุกต์ความรู้ใหม่ ให้สัมพันธ์กับประสบการณ์เดิม ซึ่งจะ ทำให้การเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้น
ผู้เรียนจะรู้สึกถึงความก้าวหน้าของ ตนเอง เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่ ได้ตั้งไว้	15) ผู้สอนต้องช่วยเหลือให้ผู้เรียนพัฒนา เกณฑ์และวิธีการกำหนดเป้าหมาย 16) ผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนพัฒนากระบวนการ เพื่อนำไปสู่การประเมินผลด้วยตนเอง ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

Kidd (1973 อ้างถึงใน วิจารณ์ วิลาวรรณ รัตนเศรษฐากุลและคณะ, 2530: 11-12)

สรุปลักษณะของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ ดังนี้

1) ช่วงชีวิต (Life span) ผู้ใหญ่มีช่วงชีวิตอันยาวนาน นับตั้งแต่วัยผู้ใหญ่ ตอนต้น วัยกลางคนจนถึงวัยชรา ในแต่ละวัยของชีวิตผู้ใหญ่จะมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง กับความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านร่างกาย ความสนใจ บุคลิกภาพ เป็นต้น

2) การเปลี่ยนแปลงบทบาท (Changes in roles) ในแต่ละวัยบทบาทย่อมเปลี่ยนไปความรับผิดชอบ ความเครียดทางอารมณ์ ล้วนมีผลจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ใหญ่ รวมถึงสถานภาพของการเปลี่ยนจากการเป็นผู้เรียนในชั้นเรียน เป็นสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งหมายถึงความมีส่วนร่วมและมีอำนาจในการตัดสินใจ

3) วุฒิภาวะ (Maturation) เป็นลักษณะของพัฒนาการวัยผู้ใหญ่ซึ่งเป็นการพัฒนาสู่ความเป็นอิสระในตัวเอง รวมถึงพัฒนาการทางร่างกายที่มีผลให้ร่างกายทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

4) ประสบการณ์ของผู้ใหญ่ (Learner experience) ผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่าเด็ก ฉะนั้นการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ควรพิจารณาถึงการจัดกลุ่ม

5) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self learning) ลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่บางครั้งไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อให้ความรู้มากกว่าผู้อื่น แต่เป็นการเรียนรู้ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเสริมให้ตนมีชีวิตอย่างมีคุณค่าเป็นลักษณะของความต้องการเรียนรู้ที่เกิดจากตัวผู้เรียน

6) ความสำคัญของเวลา (Time) เวลาของผู้เรียนวัยผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ฉะนั้น การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนวัยผู้ใหญ่ ควรคำนึงถึงประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับ ถ้าเมื่อใดที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่า ไม่ได้ประโยชน์ผู้เรียนจะเกิดความท้อถอย

และ Knowles (อ้างถึงใน จินตนา ยูนิพันธุ์, 2527: 48) กล่าวถึงลักษณะของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่หรือกำลังเจริญเป็นผู้ใหญ่ไว้ 4 ประเด็น ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงอัตโนมัติจากภาวะการอาศัยผู้อื่น (Dependency) ไปสู่ภาวะการพึ่งตนเองหรือเป็นตัวของตัวเอง (Self-Directed) ในเรื่องนี้เป็นที่เข้าใจอย่างเด่นชัดแล้วว่าธรรมชาติของมนุษย์เมื่ออยู่ในวัยเด็กต้องมีการพึ่งพาผู้อื่น การพึ่งพานี้จะค่อยๆ เปลี่ยนไป เมื่อโตขึ้นจะมีความต้องการเป็นอิสระ (Autonomy) มากขึ้น รวมทั้งพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ (Self-Identity) ของตน ลักษณะการเป็นอิสระและความเป็นเอกลักษณ์นี้จะสูงขึ้นมากตามวัย

2) ประสบการณ์ชีวิตที่มากขึ้น บุคคล คือ แหล่งความรู้และประสบการณ์ ผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่จะมีความรู้และประสบการณ์ และมีทักษะในการสื่อสารที่จะถ่ายทอดประสบการณ์ได้ ประสบการณ์ชีวิตจะช่วยให้ผู้ใหญ่พัฒนาแบบฉบับของตนเอง การเปิดรับประสบการณ์ใหม่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับประสบการณ์ในอดีต จึงทำได้ไม่ง่ายดายนัก

3) ความพร้อมที่จะเรียน และคุ้นเคยต่อการพัฒนาบทบาท ในการทำงาน และบทบาทในสังคม ช่วงชีวิตที่ผ่านมาของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากมายใน ประสบการณ์เหล่านี้ ต้องมีการปฏิบัติตามบทบาทต่างๆ มีการพัฒนาบทบาทของตน ซึ่งเป็น ไปตามความคาดหวังของสังคม การสนับสนุนของครอบครัว บทบาทเหล่านี้ครอบคลุม ถึงบทบาทการเป็น พี่ น้อง บุตร เพื่อน บุคคลในสังคม และผู้เรียนบางคนอาจจะมี ประสบการณ์ในการทำงานทั้งที่บ้านหรือนอกบ้านก่อนเข้ามาในสถาบันการศึกษา

4) ความซาบซึ้งในกาลเวลา ผู้เรียนวัยนี้จะเห็นความสำคัญของกาลเวลา แทนที่จะรอคอยโอกาสในการใช้ความรู้เป็นการแสวงหาโอกาสที่จะใช้ความรู้ทันทีดังนั้น ผู้เรียนวัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อแสวงหาโอกาสที่จะหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และ ตนเองสามารถใช้ความรู้ต่างๆ ได้

การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่กำลังจะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ นั้น ผู้สอนควร ศึกษาและเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนและพฤติกรรมของการมีวุฒิภาวะเพื่อ ประโยชน์ในการวางแผนจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วน เกี่ยวข้องในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องสำรวจความต้องการของตนเอง วาง เป้าหมายของตนเอง มีส่วนรับผิดชอบในการจัดและดำเนินกิจกรรมการเรียน และประเมิน ตนเองอันเป็นแนวทางสร้างระเบียบวินัยควบคุมตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการศึกษา ต่อเนื่องตลอดชีวิต (Lifelong Education) ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ด้วยตนเองในแง่ที่ผู้เรียน ต้องขวนขวายศึกษาด้วยตนเอง โดยที่ไม่ต้องมีผู้บังคับเป็นการพัฒนาไปสู่วุฒิภาวะเป็น อิสระของคนเลือกวิธีการเรียนนอกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง หาแหล่งทรัพยากร การเรียนรู้ ปฏิบัติตามกิจกรรมที่วางไว้ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้ด้วยตนเอง

3. การจัดการเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์ภาคทฤษฎี

การจัดการเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์ เป็นการจัดการเรียนการสอนในระดับ อุดมศึกษาที่มีลักษณะเป็นวิชาชีพเชิงปฏิบัติ (Practice-Oriented Discipline) ประกอบด้วย การเรียนการสอนภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติที่ต้องสัมพันธ์กัน เคือนใจ ชันติสิทธิ์ (2539: 10-15) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์ แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) ภาคนอกห้องเรียน เน้นความรู้ความเข้าใจ เนื้อหาหลักการที่ดีต่อวิชาชีพการพยาบาล ควบคู่กับความรู้เชิงวิชาการ ใช้วิธีการสอนหลากหลายรูปแบบ เช่น การบรรยาย การอภิปราย บทบาทสมมติ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งพัฒนาเนื้อหาและวิชาการให้ทันสมัยทันเหตุการณ์อยู่เสมอ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนคือ นักศึกษามีความรู้ความสามารถ รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

2) ภาคนอกห้องเรียน เป็นหัวใจของการศึกษาวิชาชีพการพยาบาล ที่มุ่งให้นักศึกษานำความรู้ภาคทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการให้บริการแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนทุกระดับ โดยจัดการเรียนการสอนให้นักศึกษาได้ลงมือฝึกปฏิบัติในห้องสาธิตการพยาบาล ฝึกปฏิบัติในสถานการณัจำลอง ฝึกปฏิบัติในสถานการณจริงกับผู้ป่วยในโรงพยาบาล สถานิอนามัยและในชุมชน เพื่อให้เกิดทักษะ และประสบการณ์ให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

3) ภาคนอกห้องเรียน เป็นการเรียนการสอนในห้องปฏิบัติการ โดยใช้วิธีการสาธิต และการทดลองปฏิบัติ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เมื่อวิเคราะห์ผลการทดลองจะมีผลต่อพัฒนาการความคิดความสามารถในการวิเคราะห์และความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหา

3.1 การเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์โดยทั่วไป

สำหรับวิธีการสอนภาคทฤษฎีทางพยาบาลศาสตร์นั้น จินตนา ชูนิพันธ์ (2527: 220-230) แบ่งวิธีการสอนโดยยึดขนาดของกลุ่มผู้เรียนเป็นแนวทาง ดังนี้

1) การสอนแบบบรรยาย ใช้กับการสอนกลุ่มใหญ่และกลุ่มขนาดกลาง ผู้สอนเป็นผู้ตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อถ่ายทอดความรู้ แม้ว่าการสอนแบบนี้จะมีข้อจำกัด แต่ก็มิข้อได้เปรียบการสอนแบบอื่นอยู่บ้าง ผู้สอนที่จะสอนแบบบรรยายได้ดีต้องมีทักษะในการสื่อสารมีความรู้กว้างและลึกซึ่งในวิชาที่สอนมีการเตรียมการบรรยายอย่างถูกต้อง วางแผนให้ผู้เรียนมีการเรียนที่กระตือรือร้น ใช้เทคนิคต่างๆ ช่วยให้การบรรยายน่าสนใจ และควรใช้การบรรยายร่วมกับการสอนแบบอื่น เพื่อให้การสอนบรรลุวัตถุประสงค์อย่างเต็มที่

2) การสอนแบบอภิปราย เป็นวิธีการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียน เรียนรู้จากทั้งผู้สอนและผู้เรียนด้วยกัน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เกิดการเรียนรู้ด้านเจตคติ มีการพัฒนาแรงงูใจในการเรียนรู้ และค้นคว้าหาความรู้ต่อไป รวมทั้งเป็น

การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนและผู้สอนได้ ผู้สอนต้องมีทักษะในการอภิปรายสามารถสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นหรือทำงานกลุ่มได้อย่างเต็มความสามารถ ผู้สอนต้องมีทักษะในการนำกลุ่มการอภิปรายกลุ่มมีเทคนิคการสอนหลายวิธี ทั้งนี้ ผู้สอนต้องพิจารณาเลือกใช้ตามความเหมาะสม และจุดมุ่งหมายของการสอน

3) การสัมมนา สอนได้ทั้งกลุ่มใหญ่ และกลุ่มย่อยโดยผู้เรียน และผู้สอนร่วมกันเลือกเรื่องที่จะนำมาเรียน หรือให้ผู้ นำสัมมนาเสนอข้อมูลต่อกลุ่ม แล้วแบ่งผู้ฟังเป็นกลุ่มย่อย อภิปรายประเด็นที่ต่อเนื่อง หลังจากกลุ่มย่อยนำเสนอรายงานแล้วอภิปรายในกลุ่มใหญ่ และผู้ นำสัมมนาสรุปผลการอภิปรายอีกครั้ง ซึ่งการสัมมนาที่ดีผู้ร่วมสัมมนาต้องศึกษาค้นคว้า สรุปแนวคิดต่างๆ มาล่วงหน้า มักใช้กับผู้เรียนที่มีพื้นฐานความรู้มากพอที่จะพิจารณาปัญหาทุกแง่มุม

4) การสอนเป็นรายบุคคลมีหลายรูปแบบ ดังนี้

4.1) การทำสัญญา (Contract) ผู้เรียนจะประเมินความสนใจของตนเอง แล้วร่างสัญญากับผู้สอนช่วยกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียน กิจกรรมการเรียน และการประเมินผลได้อย่างละเอียด

4.2) บทเรียนโปรแกรม (Programed Instruction) เป็นการแบ่งเนื้อหาวิชาเป็นส่วนๆ เรียงจากง่ายไปหายาก ในลักษณะเป็นกรอบ (frame) โดยใช้คำถาม-ตอบเชื่อมต่อกันแต่ละรอบ ไปเรื่อยๆ จนจบบทเรียน

4.3) การศึกษาโดยอิสระ (Independent Study) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเนื้อหาและวิธีการเรียนอย่างอิสระแต่อยู่ในขอบเขตของหลักสูตร มักใช้กับนักศึกษาปีสุดท้ายหรือบัณฑิตศึกษา โดยผู้เรียนวางแผนการเรียนเอง ตั้งแต่จุดมุ่งหมาย กิจกรรมการเรียนและวิธีการประเมินผล ผู้สอนจะเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ และประเมินผลการเรียนรู้

4.4) ชุดการสอน (Learning Module) ผู้เรียนต้องควบคุมตนเองว่าจะเรียนเมื่อใด ที่ไหน โดยผู้สอนจะสร้างชุดการสอนไว้ให้ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม หรือให้ทำกิจกรรมร่วมกับครูอย่างใดอย่างหนึ่ง

4.5) การสอนปฏิบัติการในห้องปฏิบัติการ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนนำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ หรือพิสูจน์ทฤษฎีต่างๆ ที่ให้ศึกษาแล้วในชั้นเรียน โดยผู้เรียนจะได้ปฏิบัติการค้นคว้าวิจัย คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ด้วยตนเองในสภาพที่เป็นจริง

4.6) การสอนปฏิบัติการแบบโครงการ มักใช้กับผู้เรียนชั้นสูงๆ อาจเป็นโครงการทำนองเดียวกับการวิจัยหรือการค้นคว้าหาคำตอบที่ต้องการ โดยผู้เรียน ต้องทำด้วยตนเองทั้งหมด ผู้สอนเพียงแต่ให้คำแนะนำชี้แนะแหล่งเรียนให้ผู้เรียนค้นคว้า

4.7) เกมส์และสถานการณ์จำลองเป็นการแสดงบทบาทของผู้เรียน ตามการตัดสินใจของผู้เรียนภายใต้ทรัพยากรที่มี และจุดมุ่งหมายตามบทบาทที่กำหนดซึ่ง ต่างจากการแสดงบทบาทสมมติ (role play) ผู้แสดงมีอิสระในการตัดสินใจ และเปลี่ยนแปลงสถานการณ์

จะเห็นได้ว่า วิธีการจัดการเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์ตามการขีดขนาด ของกลุ่มผู้เรียนนั้นมีหลายวิธีทั้ง แบบกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และรายบุคคล แต่โดยส่วนมาก มักเป็นการสอนแบบบรรยาย ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้สอนนิยมเลือกใช้และปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา เนื่องจากผู้สอนมีโอกาเตรียมการบรรยาย เตรียมเนื้อหาวิชาที่ต้องการจะถ่ายทอด และ เหมาะสำหรับการสอนผู้เรียนกลุ่มใหญ่ จึงทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนน้อยกว่าที่ ควรจะเป็น อย่างไรก็ตาม การสอนแบบบรรยายยังเป็นวิธีที่มีประโยชน์ ผู้สอนควรวางแผนการสอนให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น เพื่อให้การเรียนการสอนนั้น บรรลุวัตถุประสงค์

3.2 การจัดการเรียนการสอนภาคทฤษฎีวิชาหลักการพยาบาล 1

การจัดการเรียนการสอนภาคทฤษฎีวิชาพ.1202 หลักการพยาบาล 1 จำนวน 3 หน่วยกิตสำหรับนักศึกษาพยาบาลปี1 หลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัย พยาบาลตำรวจ ภาคปลาช ปีการศึกษา 2540 นี้ เป็นวิชาที่มีเนื้อหาว่าด้วยบทบาทหน้าที่ ขอบเขตความรับผิดชอบของพยาบาลในการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษา พยาบาล และการฟื้นฟูสภาพของบุคคล ครอบครัว ชุมชน เพื่อสนองความต้องการด้าน พื้นฐานของผู้ป่วยโดยคำนึงถึงภาวะทางกาย จิต สังคม โดยใช้ทฤษฎีการพยาบาล กระบวนการพยาบาล และหลักการพยาบาล

การจัดการเรียนการสอนในวิชานี้จัดแบ่งเนื้อหาที่เป็นความรู้พื้นฐาน และ เนื้อหาที่มีความซับซ้อนน้อยไปจนถึงเนื้อหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การจัดการเรียนการ สอนมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ภาคทฤษฎีจะเป็นการสอนในชั้นเรียน วิธีการสอนที่ นิยมใช้ คือ การบรรยาย เนื่องจากเนื้อหามีรายละเอียดมากและต้องสอนให้ได้ตามเวลาที่

กำหนดไว้ สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอนจัดให้มีกลุ่มสัมมนา การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การสาธิตและการเขียนรายงาน จะเห็นได้ว่าวิทยาลัยพยาบาลตำรวจให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถทางการศึกษาพยาบาล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการพัฒนาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล

วิชาหลักการพยาบาล ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการทดลองครั้งนี้ เป็นรายวิชาหลักการพยาบาล 1 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะวิชา

ศึกษาถึงมโนคติทางการพยาบาลแนวคิดทฤษฎีทางการพยาบาลอันเป็นพื้นฐานและวิธีการพยาบาล ซึ่งเป็นรากฐานของการพยาบาลสาขาต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการ ด้านพื้นฐานของผู้ป่วย ครอบคลุมทั้งด้านชีว จิต สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการพยาบาล ในการปฏิบัติการพยาบาล การแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยผู้ป่วย และประชาชน รวมทั้งการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ

วัตถุประสงค์

เมื่อเรียนจบวิชานี้แล้วผู้เรียนสามารถ

- 1) อธิบายความหมายของการพยาบาล บทบาทของพยาบาลต่อสังคมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพพยาบาลได้
- 2) อธิบายบทบาทและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ทีมสุขภาพได้
- 3) อธิบายการนำหลักและวิธีการพยาบาลเบื้องต้นไปใช้กับผู้ป่วยแต่ละรายในสถานที่และเวลาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
- 4) บอกการปฏิบัติการพยาบาล โดยใช้กระบวนการพยาบาลอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละราย
- 5) อธิบายวิธีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการส่งเสริม ป้องกัน ดูแลสุขภาพของผู้ป่วยและประชาชนได้
- 6) ให้ความร่วมมือประสานงานกับผู้ร่วมงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 7) แสดงเจตคติและทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพ

กิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนภาคทฤษฎี ประกอบด้วย 1) การบรรยาย 2) กลุ่มสัมมนา 3) การเขียนรายงาน 4) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และ 5) การสาธิต

หัวข้อการเรียนการสอน

1. บทนำ 2 ชั่วโมง
 - 1.1 ความหมายของการพยาบาลและแนวคิดเกี่ยวกับการพยาบาล
 - 1.2 ปรัชญาและพัฒนาทางการพยาบาล
 - 1.3 การศึกษาและการวิจัยทางการพยาบาล
 - 1.4 ทฤษฎีการพยาบาลกับการนำไปใช้
2. กระบวนการปฏิสัมพันธ์ 3 ชั่วโมง
 - 2.1 การช่วยเหลือและการติดต่อสื่อสาร
 - 2.2 การติดต่อสื่อสารทางการพยาบาล
 - 2.3 กระบวนการติดต่อสื่อสาร
 - 2.4 การประเมินการติดต่อสื่อสาร
 - 2.5 การวางแผนเพื่อการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
 - 2.6 การฝึกปฏิบัติสร้างปฏิสัมพันธ์
3. การรับรู้ และการจัดการภาวะสุขภาพ 2 ชั่วโมง
 - 3.1 ภาวะสุขภาพและความเจ็บป่วย
 - 3.2 พฤติกรรมการเจ็บป่วยและความเชื่อ
 - 3.3 ความต้องการบริการด้านสุขภาพ
 - 3.4 แนวโน้มของภาวะสุขภาพ
4. การนำแนวคิดและทฤษฎีทางการพยาบาล ไปใช้ในการวางแผน 3 ชั่วโมง
 - 4.1 การรวบรวมข้อมูล
 - 4.2 การประเมินสุขภาพผู้ป่วย
 - 4.3 การวินิจฉัยทางการพยาบาล
 - 4.4 การวางแผนการพยาบาล
 - 4.5 การนำไปใช้และประเมินผล
5. ระบบบริการทางสุขภาพ 2 ชั่วโมง
 - 5.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระบบบริการทางสุขภาพ
 - 5.2 ระบบประกันสุขภาพ
 - 5.3 หน่วยบริการทางสุขภาพ

- 5.4 ปัญหาในระบบบริการทางสุขภาพ
- 5.5 ทีมสุขภาพและหน้าที่บุคลากรทางการแพทย์
- 5.6 สิทธิของการได้รับการดูแลสุขภาพ
6. การประเมินภาวะสุขภาพ 13 ชั่วโมง
- 6.1 การตรวจร่างกายโดยทั่วไป ดู คลำ เคาะ ฟัง
- 6.2 การตรวจร่างกายแต่ละระบบ
- 6.3 การซักประวัติ
- 6.4 การประเมินสัญญาณชีพ
- 6.5 การสาธิตกลับ
7. หลักปฏิบัติเมื่อผู้ป่วยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล 2 ชั่วโมง
- 7.1 การรับผู้ป่วยใหม่
- 7.2 การประเมินสภาพผู้ป่วยเพื่อวางแผนการพยาบาล
- 7.3 การวางแผนจำหน่ายผู้ป่วย
8. การรายงานและการรวบรวมเอกสาร 4 ชั่วโมง
- 8.1 จุดมุ่งหมายของการบันทึก
- 8.2 การเขียนบันทึกทางการพยาบาล
- 8.3 บันทึกการรับผู้ป่วยใหม่ การจำหน่ายออกจากโรงพยาบาล
- 8.4 ฝึกเขียนบันทึกทางการพยาบาล
9. หลักการควบคุมและป้องกันการติดเชื้อ 4 ชั่วโมง
- 9.1 วงจรของการติดเชื้อ
- 9.2 หลักการควบคุมการติดเชื้อ
- 9.3 การวางแผนการพยาบาลสำหรับผู้ป่วยที่มีภาวะติดเชื้อ
- 9.4 การทำลายเชื้อโรค
- 9.5 การจับหยิบของที่ปราศจากเชื้อ
- 9.6 การล้างมือ
- 9.7 การผูกผ้าปิดปากปิดจมูก
- 9.8 การสวมถุงมือ
- 9.9 การใส่และถอดเสื้อคลุม
- 9.10 สาธิตการล้างมือ การผูกผ้าปิดปากปิดจมูก การสวมถุงมือ

10. การดูแลสุขอนามัยเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ป่วย 5 ชั่วโมง
- 10.1 การดูแลสุขอนามัย
 - 10.2 การทำความสะอาดช่องปาก
 - 10.3 การดูแลสภาพแวดล้อม
11. การพยาบาลผู้ป่วยเพื่อความสุขสบายและความปลอดภัย 11 ชั่วโมง
- 11.1 การจัดทำนอน
 - 11.2 การช่วยเหลือผู้ป่วยเคลื่อนไหว
 - 11.4 การพักผ่อนและการนอนหลับ
 - 11.5 การพยาบาลเพื่อลดความเจ็บปวด
12. การพยาบาลเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้ป่วยในระบบทางเดินหายใจ 2 ชั่วโมง

กล่าวโดยสรุป วิชาหลักการพยาบาล เป็นวิชาพื้นฐานหมวดวิชาชีพที่นักศึกษาพยาบาล ทุกคนต้องเรียนในชั้นปีที่ 1 หรือ 2 เนื้อหาวิชากล่าวถึงการปฏิบัติการพยาบาลเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลเมื่ออยู่ในภาวะเจ็บป่วย นักศึกษาจะต้องนำความรู้ในวิชานี้ไปใช้สำหรับวางแผนการปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ป่วย เมื่อนักศึกษาเรียนในระดับที่สูงขึ้น สำหรับการสอนโดยใช้สถานการณ์เรียนครั้งนี้ นักศึกษาจะได้ฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง และยังสามารถนำทักษะที่ได้รับการฝึกนี้ไปใช้ในการเรียนวิชาอื่นๆ ได้

3.3 การเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การจัดการเรียนการสอน โดยทั่วไปที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองในปัจจุบัน ยังไม่มีนักการศึกษาท่านใดกล่าวว่าการเรียนด้วยวิธีใดจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพียงแต่ผู้ที่นำไปใช้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของตนเองว่าจะใช้วิธีใด

สำหรับการเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์ ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ชุมศรี ชำนาญพุด (2539: 8) เสนอแนวคิดของลักษณะการจัดการเรียนการสอนพยาบาลในปัจจุบันที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองประกอบด้วย

- 1) ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน โดยจัดการจัดการเรียนการสอนให้เน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวคิดระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนมากกว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียน เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered)

2) สนับสนุนโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต สถานศึกษาควรให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากการเรียนรู้ทางอ้อม (Passive Learning) และการเรียนรู้โดยตรง (Active Learning) การเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยสื่อประสมชนิดต่างๆ สืบหาข้อมูลทั้งจากในประเทศ และจากต่างประเทศตามความต้องการของผู้เรียนเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองให้ดียิ่งขึ้น

3) สร้างเสริมสมรรถนะผู้เรียนให้สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ได้ และมีความสามารถถึงขั้นผลิตสื่อต่างๆ ได้เอง

4) พัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำให้นักศึกษา เพื่อเขาจะได้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้และในขณะที่เดียวกันผู้เรียนก็สามารถเป็นผู้ตามที่คิดได้ด้วย สามารถบริหารจัดการทั้งด้านบุคลากรและทรัพยากรต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

จากการสัมมนาวิชาการ เรื่องการพัฒนาการสอนในคลินิก : คู่ศตวรรษที่ 21 กับการเรียนรู้ด้วยตนเอง (จินตนา บุญพันธ์ และนิลิตาชั้นปีที่ 2 สาขาวิชาการพยาบาลศึกษา หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540) ได้เลือกวิธีการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ 3 วิธี คือ กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง และสัญญาณการเรียนรู้ นำมาทดลองกับนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลตำรวจ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า นักศึกษาที่มีคะแนนการรับรู้บทบาทการเรียนรู้ด้วยตนเองสูง จะมีแนวโน้มการเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการทดลองพบว่าวิธีการเรียนการสอนดังกล่าว มีผลต่อการรับรู้บทบาทการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลหลังการทดลองมีคะแนนการรับรู้บทบาทสูงกว่าก่อนการทดลอง แสดงว่า การสอนโดยใช้กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง และการใช้สัญญาณการเรียนรู้ สามารถช่วยให้นักศึกษารับรู้ผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะมีผลทำให้นักศึกษาประเมินความก้าวหน้าในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งด้านความรู้ทางวิชาการ ด้านเจตคติ และทักษะ

จากผลการทดลองดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ถ้านักศึกษาได้มีการฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องจะเป็นปัจจัยช่วยเสริมให้นักศึกษามีความมั่นใจ กระตือรือร้น มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคตว่านักศึกษาจะเป็นผู้ที่พัฒนาศักยภาพตนเอง พัฒนาวิชาชีพ ตลอดจนเป็นผู้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกวิธีการเรียนการสอนโดยใช้สัญญาณการเรียนรู้ เนื่องจากผู้วิจัยได้พิจารณาเห็นว่า การใช้สัญญาณการเรียนรู้จะเป็นเครื่องมือสำหรับ

พัฒนาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลได้ เพราะลักษณะของสัญญาการเรียนมีรูปแบบที่ชัดเจนสามารถเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเรียนในสัญญาการเรียนได้ถ้าผู้เรียนและผู้สอนเห็นว่ามีแนวทางที่เหมาะสมกว่ากิจกรรมเดิมที่ได้ระบุไว้ก่อน

4. แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาการเรียน

การเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีอยู่ด้วยกันหลายวิธี เช่น การสอนแบบอภิปราย การสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง การสอนโดยใช้สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นต้น สำหรับการเรียนการสอนในสาขาพยาบาลศาสตร์ก็ใช้วิธีการสอนเหล่านี้ เช่นกัน ในขณะที่วิธีการสอนมีหลายวิธี แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดกล่าวว่าวิธีใดดีที่สุด ผู้วิจัยพิจารณาว่าการสอนโดยใช้สัญญาการเรียน (Learning Contracts) เป็นวิธีการสอนที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนสำหรับนักศึกษาพยาบาลได้ ด้วยเหตุผลที่ว่านักศึกษาพยาบาลทุกคนย่อมมีความแตกต่างในการเรียนรู้แต่ละคนเรียนรู้ได้เร็วหรือช้าไม่เท่ากัน อีกทั้งวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละคนก็แตกต่างกัน การสอนด้วยวิธีนี้มีความยืดหยุ่นและให้อิสระกับผู้เรียนที่จะเลือกและกำหนดแผนการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสัญญาการเรียนประกอบด้วย

- 1) ความหมายของสัญญาการเรียน
- 2) ความเป็นมาของสัญญาการเรียน
- 3) หลักการสำคัญของสัญญาการเรียน
- 4) รูปแบบของสัญญาการเรียน
- 5) ลักษณะสำคัญของสัญญาการเรียน
- 6) องค์ประกอบของสัญญาการเรียน
- 7) การวางแผนทำสัญญาการเรียน
- 8) ขั้นตอนการเรียนโดยใช้สัญญาการเรียน
- 9) เกณฑ์การพิจารณาสัญญาการเรียน และ
- 10) การใช้สัญญาการเรียนในวิชาหลักการพยาบาล 1

4.1 ความหมายของสัญญาการเรียน

สัญญาการเรียน เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนตามที่ผู้เรียนได้วางแผนไว้ โดยมีผู้สอนเป็นผู้ให้การปรึกษา สำหรับความหมายของสัญญาการเรียน มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

กาญจนา เกียรติประวัติ (2524: 83) อธิบายว่า สัญญาการเรียนเป็นวิธีหนึ่งในการศึกษาแบบสมรรถฐาน(Competency Based Education)การทำสัญญาการเรียนเป็นข้อตกลงระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ระบุงานที่จะต้องทำให้เสร็จและผลที่จะได้

สุปราณี ศรีโตคำ (2531: 53) กล่าวว่า สัญญาการเรียน เป็นเอกสารสัญญา ที่ผู้เรียนและผู้สอนตกลงร่วมกัน และใช้เป็นหลักยึดของผู้เรียน ซึ่งระบุว่าผู้เรียนจะเรียนอะไร เรียนอย่างไร ภายในช่วงเวลาใด และใช้เกณฑ์อะไร ในการประเมินผล ผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะและถือว่าเป็นวิธีหนึ่งของการศึกษาแบบสมรรถฐาน

บุญชม ศรีสะอาด (2537: 108) อธิบายว่า สัญญาการเรียน คือ สัญญาที่ผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันกำหนดเพื่อใช้เป็นหลักยึดในการเรียนของผู้เรียนซึ่งระบุว่าผู้เรียนจะเรียนอะไร เรียนอย่างไร ภายในช่วงเวลาใด และจะใช้เกณฑ์อะไร ประเมินการเรียน

พนอ ปานชา (2538: 30) กล่าวว่า สัญญาการเรียนเป็นข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษร ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนในเรื่องของวัตถุประสงค์การเรียน เนื้อหา แหล่งวิทยาการ วิธีการเรียน และการวัดผลตามความเหมาะสมของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนจะต้องทำให้เสร็จภายในช่วงเวลาหนึ่ง โดยผู้สอนจะเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำในด้านต่างๆ

สุนีย์ นัยจรัญ (2538: 30) กล่าวว่า สัญญาการเรียนเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่าง ผู้เรียนและผู้สอนในการทำกิจกรรม โดยผู้เรียนเป็นผู้เลือกที่จะทำกิจกรรมอย่างไร มีผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษา

Brueggen (1970 อ้างถึงใน สุนีย์ นัยจรัญ, 2538: 28) ให้ความหมายของสัญญาการเรียนว่าเป็นข้อตกลงระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจะเรียน วิธีการเรียนที่ดีที่สุดสำหรับเรื่องนั้น รวมทั้งเวลาที่จะใช้ในการเรียน

Knowles(1975: 26) กล่าวว่าสัญญาการเรียนคือข้อตกลงเกี่ยวกับการเรียนการสอนระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่าสองคน โดยผู้สอนมีบทบาทในการจัดเตรียมหลักสูตรการเรียน การให้ระดับคะแนน มีการประชุมในกลุ่มผู้เรียน เพื่อระบุว่าต้องการเรียนอะไร และต้องทำอะไรจึงจะประสบความสำเร็จในการเรียน

De Tomyay & Thompson (1982: 193) อธิบายว่า สัญญาการเรียน หมายถึงแผนการเรียนเฉพาะบุคคลที่ผ่านการตกลงร่วมกัน และออกแบบโดยผู้สอน และผู้เรียนรายบุคคล หรือผู้เรียนเป็นกลุ่ม

จากความหมายที่กล่าวมานี้สรุปได้ว่า สัญญาการเรียน หมายถึง ข้อตกลงร่วมกันที่เป็นลายลักษณ์อักษรเกี่ยวกับกิจกรรมในกระบวนการเรียนของผู้เรียนรายบุคคล หรือผู้เรียนเป็นกลุ่มกับผู้สอน โดยที่ผู้เรียนเป็นผู้เลือกทำกิจกรรมอย่างอิสระ ผู้สอนเป็นผู้ให้การปรึกษา

4.2 ความเป็นมาของสัญญาการเรียน

สัญญาการเรียน เป็นวิธีการสอนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และนำมาใช้อย่างแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1920 จาก Dalton Plan ที่นำมาใช้ในโรงเรียนหลายแห่งในเมืองคัลตัน รัฐแมสซาชูเซต ด้วยการใชंबัตรงาน (job card) และมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน บัตรงานนี้จะใช้ดูแลตรวจสอบความก้าวหน้าและเป็นตัวนำไปสู่การตกลงร่วมกันใหม่ เมื่อจำเป็นต้องปรับสัญญา ต่อมาต้นทศวรรษ 1970 สัญญาการเรียนระหว่างผู้เรียนและผู้สอนได้รับความนิยมมาก จนถึงกลางทศวรรษ 1970 ก็ได้รับความนิยมน้อยลง และเริ่มกลับมารู้จักมากขึ้นตั้งแต่ ค.ศ.1976-1977

Caffarella(1983: 7)กล่าวถึงการนำสัญญาการเรียนมาใช้ในการศึกษาดังนี้

- 1) จัดเตรียมแนวทางการจัดการเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้เรียน
- 2) เพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน
- 3) พัฒนาการเอื้อประโยชน์ของการให้เกิดติซึ่งกันและกันระหว่าง

นักการศึกษา และผู้เกี่ยวข้อง

- 4) เพื่อจัดเตรียมการเรียนการสอนแบบรายบุคคล (Individualized Instruction)
- 5) เป็นการสนับสนุนทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง(Self-Directed Learning)

4.3 หลักการสำคัญของสัญญาการเรียน

สัญญาการเรียน เป็นวิธีการเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีหลักพื้นฐานคือ 1) บุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน 2) ผู้ใหญ่มีภาวะการนำตนเอง และ 3) การเรียนรู้เป็นกระบวนการตลอดชีวิต (De Tornyay & Thompson, 1982 : 193)

Wilson and Gambrell (1973: 427) กล่าวถึงหลักการของสัญญาการเรียน ว่าผู้เรียนต้องเรียนด้วยความตั้งใจจริง และจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อผู้เรียนรู้ว่าสิ่งที่เรียนคืออะไร จะเรียนอย่างไร ตามที่ผู้เรียนและผู้สอนได้ตกลงร่วมกัน ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเรียน รู้จักเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง

Dunn and Dunn (1978: 81-84 อ้างถึงในศุปราณี ศรีไสคำ, 2531: 55-56) กล่าวว่า การใช้สัญญาการเรียนในการเรียนการสอน มีหลักการ 5 ประการ คือ

ประการที่ 1 ผู้เรียนมีระดับความสามารถทางการเรียนต่างกัน (Varied Academic Level) คือ ผู้เรียนแต่ละคนจะเรียนเร็ว เรียนปานกลาง หรือเรียนช้าต่างกัน ดังนั้น สัญญาการเรียนจึงควรนำมาใช้ เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถแยกระดับความสามารถทางการเรียนให้เหมาะสมกับตนเอง

ประการที่ 2 ก้าวไปตามความสามารถของตน (Self-Pacing) สัญญาการเรียน จะช่วยพัฒนาความสามารถของผู้เรียนตามความแตกต่างของแต่ละคน ไม่ว่าจะเรียนช้าหรือเร็ว ผู้เรียนสามารถเรียนได้โดยไม่ลำบากใจ

ประการที่ 3 อิสระในการเรียน (Independent) ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนด้วยตนเองตามความสนใจเลือกแหล่งเรียนและกิจกรรมการเรียนที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันพิจารณาทำให้ผู้เรียนเรียนตามความสามารถของตนเกิดความภูมิใจในความสำเร็จ

ประการที่ 4 ลดความคับข้องใจและความวิตกกังวล (Reduced Frustration and Anxiety) ในชั้นเรียนทั่วไปผู้เรียนทุกคนเรียนตามหลักสูตร ในช่วงเวลาที่กำหนดตามความสนใจและวินัยที่เหมือนกัน ระดับคะแนนที่ได้มีการเปรียบเทียบกับกับผู้อื่น คนอื่น ๆ ซึ่งจะสร้างความกดดันและความเครียดแก่ผู้เรียน แทนที่จะได้รับประสบการณ์อันเป็นที่พึงพอใจจากการเรียน

ประการที่ 5 ความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน (Capitalizing on Individual Students Interest) ในสัญญาการเรียนผู้สอนต้องยอมรับหลักการความแตกต่างระหว่างบุคคล กำหนดความสนใจและความสามารถ ตารางการทำงาน ให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามศักยภาพของผู้เรียนให้มากที่สุด

Knowles (1984: 137) กล่าวว่า การใช้สัญญาการเรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีสำนึกของความเป็นตัวของตัวเองตามวัตถุประสงค์ที่บุคคลแสวงหา ช่วยลดปัญหาของผู้เรียนในเรื่องต่างๆ เช่น ภูมิหลังของการศึกษา ประสบการณ์ ความสนใจ แรงจูงใจ

ลักษณะการวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง นอกจากนี้ การใช้สัญญาการเรียนรู้ยังเป็นกาข้มความรับผิดชอบต่อการเรียนที่จะนำไปสู่กระบวนการศึกษาตลอดชีวิตที่ผู้เรียนควบคุมได้ ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสรู้จักวิธีเรียนทักษะสำหรับการศึกษาต่อเนื่องหลังจากจบการศึกษา พัฒนาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความรู้ได้อย่างรวดเร็ว

4.4 รูปแบบของสัญญาการเรียน

Esbensen (1972: 22-23) ได้เสนอรูปแบบของสัญญาการเรียนไว้ 4 แบบ คือ

1) ผู้สอนจัดทำขึ้นและมอบหมายสัญญา (Teacher-Made, Teacher-Assigned Contract) ผู้สอนจะเป็นผู้พิจารณาปริมาณงานและเวลาที่กำหนดให้ การใช้วิธีนี้ คือ กำหนดสัญญาตามระดับความยากง่ายต่างกัน แล้วให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกสัญญาหนึ่งฉบับ ผู้สอนตกลงเกี่ยวกับเนื้อหาในสัญญา ในกรณีนี้ผู้สอนต้องมีเวลาให้ผู้เรียนแต่ละคนและช่วยเหลือผู้เรียนในการตัดสินใจ

2) ผู้สอนจัดทำขึ้นผู้เรียนเลือกสัญญา (Teacher-Made, Student-Assigned Contract) ผู้สอนจะพัฒนารูปแบบของสัญญาให้แก่ผู้เรียน โดยผู้เรียนต้องตัดสินใจเองว่าจะเลือกสัญญาใดโดยมีสถานการณ์ หรือทางเลือกมากกว่า 3 ทาง ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีทางเลือกได้หลายทาง

3) ผู้เรียนจัดทำขึ้นผู้สอนร่วมตกลงในสัญญา (Student-Made, Teacher-Agreement Contract) ผู้เรียนกำหนดขอบเขตหัวข้อโดยขึ้นเรียน ผู้เรียนตัดสินใจว่าจะทำอะไร โดยมีผู้สอนเป็นผู้ร่วมตัดสินใจ

4) ผู้เรียนจัดทำสัญญาขึ้นเอง (Student-Made Contract) ผู้เรียนตัดสินใจว่าต้องการทำอะไร โดยเขียนสัญญาขึ้นมาเอง บทบาทของผู้สอนเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือและติดตามผลให้การทำกิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปตามจุดมุ่งหมายและเวลาที่กำหนด

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจัดให้ผู้เรียนเรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 8-9 คน ใช้รูปแบบสัญญาการเรียนที่ผู้เรียนทำสัญญาขึ้นตัดสินใจเลือก และกำหนดกิจกรรมการเรียน โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ให้การปรึกษาแนะแนวทางในการเรียน

4.5 ลักษณะสำคัญของสัญญาการเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2537: 111) อธิบายว่า สัญญาการเรียนมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 เป็นสัญญาที่มีการตกลงร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

ประการที่ 2 ผู้สอนและผู้เรียนได้ผูกมัดในการทำงานตามสัญญาการเรียน ผู้เรียนได้ผูกมัดในการทำให้เสร็จตามสัญญาและผู้สอนได้ผูกมัดในการให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวก

ประการที่ 3 เนื่องจากจะต้องเจรจาทำการตกลงเป็นรายๆ ดังนั้น สัญญาการเรียนแต่ละรายจึงมีความแตกต่างกัน

ประการที่ 4 สามารถที่จะเจรจาดอกงกันใหม่ได้ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่และความต้องการเดิม หรือถ้าผู้เรียนเกิดความต้องการใหม่ ก็อาจเปลี่ยนไปทำสัญญาการเรียนใหม่ได้

ข้อดีของการเรียนโดยใช้สัญญาการเรียน

การเรียนโดยใช้สัญญาการเรียนมีข้อดีต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้
ข้อดีสำหรับผู้เรียน

- 1) ผู้เรียนมีโอกาสวางแผนการเรียนของตนเอง กำหนดจุดประสงค์ จัดระบบการเรียน และประเมินผลความก้าวหน้าของตนเอง นั่นคือ ผู้เรียนมีส่วนสำคัญในกระบวนการเรียน มีส่วนรับผิดชอบในการเรียนของตนเองมากขึ้น
- 2) ผู้เรียนพัฒนาเจตคติเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง
- 3) ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้สิ่งที่ตนสนใจและมีความหมายต่อตนเองมากขึ้น
- 4) ในกระบวนการของสัญญาการเรียนจะมีการตกลงเกี่ยวกับการเรียนร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ลักษณะดังกล่าวเอื้อต่อการเกิดบรรยากาศที่ดีในการเรียน
- 5) ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้อย่างอิสระ ตามสัญญาการเรียนของตน
- 6) เอื้อต่อการค้นพบและสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเองมากขึ้นซึ่งอาจเป็นความรู้ใหม่ จึงเป็นแนวทางและสิ่งจูงใจในการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 7) ผู้เรียนคงความสนใจ โดยตลอดถือว่าสัญญาการเรียนเป็นสมบัติของตน

ข้อดีสำหรับผู้สอน

- 1) ข้อมูลและประสบการณ์จากสัญญาการเรียนจะช่วยในการปรับปรุงวิชา และกำหนดมาตรฐานการเรียน
- 2) เปลี่ยนบทบาทของผู้ป้อนความรู้ให้กับผู้เรียนมาเป็นผู้จัดโปรแกรมการเรียนที่มีประสิทธิภาพร่วมกับผู้เรียน

ข้อควรคำนึงในการใช้สัญญาการเรียน

- 1) ก่อนที่จะใช้กระบวนการของสัญญาการเรียน ผู้สอนควรมีความเชื่อ ดังนี้
 - 1.1) มีความไว้วางใจในตัวผู้เรียน
 - 1.2) ยินยอมให้ผู้เรียนมีโอกาสรับผิดชอบการเรียนของเขา
 - 1.3) ยินดีที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
 - 1.4) ยินดีใช้วิธีสอนแบบอื่นๆ นอกเหนือจากวิธีบรรยาย
 - 1.5) ยินดีที่จะมีสิ่งช่วยอื่นๆ
 - 1.6) ยินดีที่ผู้เรียนจะใช้แหล่งหรือสื่อการเรียนหลากหลายประเภท
 - 1.7) มีความเชื่อว่าผู้เรียนไว้วางใจในตัวผู้สอน
- 2) ผู้สอนจะต้องมีความยินดีที่จะช่วยเหลือผู้เรียนอยู่เสมอ
- 3) ผู้สอนจะต้องใช้เวลาในการวางแผนให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน
- 4) มีแหล่งเรียน (เช่น หนังสือ วารสาร ผู้รู้) มากกว่าที่คาดหวังจากชั้นเรียน
- 5) ทักษะการสื่อสารมีส่วนช่วยให้ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้
- 6) ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับจากกระบวนการเรียน
- 7) สิ่งสำคัญ คือ กระบวนการทำสัญญา การเชื่อให้สัมฤทธิ์ผลในการเรียน

4.6 องค์ประกอบของสัญญาการเรียน

สัญญาการเรียนตามแนวคิดของ Knowles (1975: 26-27, 62) ประกอบด้วย

- 1) วัตถุประสงค์การเรียน (Learning Objectives) ต้องชัดเจนเฉพาะเจาะจง เข้าใจง่าย สามารถปฏิบัติได้จริง และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชา
- 2) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้อะไร และกลยุทธ์ (Learning Resources and Strategies) เป็นการระบุแหล่งที่มาของความรู้ เช่น ผู้เชี่ยวชาญ ตำรา สื่อวิดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น และวิธีการของการได้มาซึ่งแหล่งความรู้นั้น
- 3) หลักฐานของความสำเร็จ (Evidence of Accomplishment) เป็นการแสดงหลักฐานการเรียนรู้ โดยที่ผู้เรียนต้องระบุว่า จะแสดงหลักฐานอะไรแก่ผู้สอน ในการตรวจสอบว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามที่วางแผนไว้
- 4) เกณฑ์การประเมินการเรียน (Criteria and Means of Validating Evidence) เป็นการกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ประเมินการเรียนรู้ อาจเป็นการทดสอบ การปฏิบัติให้ดู การแก้ปัญหา เป็นต้น

สัญญาการเรียนตามแนวคิดของ De Tommyay and Thompson (1982: 195-208) ประกอบด้วย

1) ระยะเวลาของเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทั่วไป (Long-Range Goals and Objectives) เป็นการระบุข้อความที่บ่งบอกความตั้งใจ และเป้าหมายในอนาคตพอสมควร เช่น เป้าหมายคือ สำเร็จการศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรีเพื่อปฏิบัติงานในหอผู้ป่วยเด็ก

2) วัตถุประสงค์เฉพาะ (Specific Objectives) วัตถุประสงค์เฉพาะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวิชา มีความเฉพาะเจาะจงเป็นข้อๆ เช่น สามารถอธิบายผลของการใช้ของเล่นกับเด็กแต่ละวัยได้

3) กิจกรรมการเรียนและแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Activities and Resources) หลักในการกำหนดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้จะต้องก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงและทันสมัย ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องอภิปรายร่วมกันในการเลือกแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ตามความเหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอน

4) หลักฐานความสำเร็จและเกณฑ์การประเมิน (Evidence of Accomplishment and Criteria of Evaluation) ผู้เรียนต้องตระหนักเสมอว่าจะประเมินผลการเรียนรู้อย่างไรให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น การเขียนรายงาน การรายงานปากเปล่า การเขียนบทความ การทดสอบโดยใช้แบบสอบถามมาตรฐาน เป็นต้น เกณฑ์ของการประเมินจะต้องผ่านการเห็นชอบทั้งผู้สอนและผู้เรียน

สัญญาการเรียนตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (2537: 108-109) ประกอบด้วย

1) จุดประสงค์ คือ ความมุ่งหวังที่ต้องการได้จากการเรียน ศึกษาหรือทำโครงการเรื่องนั้นๆ จุดประสงค์ที่ระบุไว้อย่างชัดเจนเป็นรากฐานที่ดีของส่วนประกอบอื่นๆ

2) กิจกรรมการเรียน คือ กิจกรรมต่างๆ ที่ผู้เรียนวางแผนไว้ว่าจะกระทำเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ ทั้งนี้อาจใช้กิจกรรมหลายอย่างประกอบกันตามความเหมาะสม เช่น ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย อ่าน เขียน ทบทวน สัมภาษณ์บุคคล ดูสไลด์ ภาพยนตร์ ทดลอง เป็นต้น

3) แหล่งเรียน ระบุรายชื่อแหล่งที่ใช้ในการเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียน ตัวอย่างของแหล่งเรียน ได้แก่ ตำรา เอกสาร รายงานการวิจัย ศูนย์การเรียน บทเรียน โปรแกรม คอมพิวเตอร์ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

4) หลักฐานการเรียนรู้และประเมินการเรียนรู้ การเรียนตามกระบวนการของ สัญญาการเรียนรู้ ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้ทุกประการ หรืออาจยืดหยุ่น ไปบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนจะไม่เห็นกิจกรรมการเรียนรู้ (เช่น ผู้เรียนไปค้นคว้าอ่านตำราที่ ห้องสมุด สอบถาม ผู้เชี่ยวชาญ) เพื่อตรวจสอบของการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด จึงต้อง แสดงหลักฐานการเรียนรู้ โดยระบุว่า จะแสดงหลักฐานอะไร หรือใช้วิธีการใด ใครเป็นผู้ประเมิน เช่น การรายงานปากเปล่าในชั้นเรียน การทดสอบ การปฏิบัติให้ดู เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของสัญญาการเรียนรู้ของนักการศึกษาที่ กล่าวมาทุกแนวคิดจะต้องมีชื่อผู้เรียน ชื่อผู้สอน วิชาที่เรียน และลายมือชื่อผู้เรียน และผู้สอน ในการตกลงสัญญา

4.7 การวางแผนทำสัญญาการเรียนรู้

Christen (1976: 25) กล่าวถึง การพิจารณาวางแผนทำสัญญาไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1) วิเคราะห์สัมพันธภาพของผู้สอนกับผู้เรียน (Analysis of the teacher's relationship with students) เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันมีความยืดหยุ่นต่อการ ทำกิจกรรมในสัญญา

2) การวางแผน (Planning) ผู้สอนควรมีความคุ้นเคยกับข้อมูลหรือความรู้ พื้นฐานในการทำสัญญา โดยอ่านและศึกษาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3) การเปลี่ยนแปลง (Transition) ผู้สอนต้องกำหนดว่าจะทำอย่างไร จึงจะ เปลี่ยนวิธีการเรียนที่ใช้อยู่ มาเป็นการเรียนโดยใช้สัญญาการเรียนรู้

4) การปฏิบัติ (Implementation) ผู้สอนต้องกำหนดความต้องการของผู้เรียน และการมีส่วนร่วมในการเขียนสัญญากับผู้เรียน

5) การประเมินผล (Evaluation) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดว่า ควร จะลดหรือเพิ่มเติมส่วนใดในสัญญา เพื่อให้ทราบว่า การเรียนบรรลุตามเป้าหมายหรือไม่ เช่น ปัญหาที่พบมีอะไร แก้ปัญหาได้อย่างไร มีเวลาเพียงพอที่จะทำงานเสร็จหรือไม่

เมื่อพิจารณาขั้นตอนทั้ง 5 แล้วพบว่าสัญญาจะถูกสร้างขึ้นอย่างมีระบบ โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันตัดสินใจเลือกและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้

Callahan and Clark (1982: 92 อ้างถึงใน สุปราณี ศรีโตคำ, 2531: 70) กล่าวถึง ขั้นตอนในการวางแผนทำสัญญาได้ 7 ขั้นตอน คือ

- 1) ตั้งจุดประสงค์และกิจกรรมซึ่งผู้เรียนสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้
- 2) พิจารณาว่าจะจัดกิจกรรมใด
- 3) พิจารณาว่าจะสามารถเลือกกิจกรรมใดๆ ได้บ้าง
- 4) พิจารณาถึงที่ผู้เรียนต้องการศึกษา
- 5) ศึกษาวิธีการเรียนโดยใช้สัญญาการเรียน และตรวจกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์
- 6) ผู้เรียนต้องตัดสินใจว่าต้องการเรียนอย่างไร
- 7) ลงมือทำตามสัญญาการเรียน

Knowles (1984: 26) อธิบายขั้นตอนในการวางแผนทำสัญญาและพัฒนาสัญญาการเรียนไว้ 8 ขั้นตอน คือ

- 1) วินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ (Diagnose your learning needs) ผู้เรียนจะต้องสำรวจตนเอง และระบุความต้องการที่จะเรียนรู้
- 2) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ (Specify your learning objectives) ผู้เรียนสามารถบอกได้ว่าตนเองต้องการเรียนอะไร และต้องตั้งจุดมุ่งหมายให้เป็นรูปธรรม สามารถกำหนดพฤติกรรม และเกณฑ์ในการตรวจสอบอย่างชัดเจน
- 3) กำหนดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และกลยุทธ์การเรียนรู้ (Specify learning resources and strategies) ในขั้นนี้ต้องกำหนดว่าผู้เรียนจะทำอย่างไร ให้บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้โดยจัดแยกวัสดุอุปกรณ์และบุคคลไว้เป็นกลุ่ม ตลอดจนวางแผนว่าจะจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไร และกลวิธีที่จะใช้แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ
- 4) กำหนดหลักฐานการเรียนรู้ (Specify evidence of accomplishments) ผู้เรียนต้องระบุหลักฐานการเรียนรู้เพื่อชี้ให้เห็นความสามารถที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

ประเภทของจุดประสงค์	ตัวอย่างหลักฐานการเรียนรู้
ความรู้	รายงานความรู้ที่ศึกษา เช่น สอบ รายงานปากเปล่า เสนอผลงาน เขียนบทความ
ความเข้าใจ	การนำความรู้ไปแก้ปัญหา เช่น เสนอ โครงการวิจัย
ทักษะ	การทำแบบฝึกหัด การฝึกปฏิบัติ
ทัศนคติ	การปฏิบัติ ในสถานการณ์จริง การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง

5) กำหนดความเที่ยงตรงของหลักฐานการเรียนรู้ (Specify how the evidence will be validated) หลักฐานการเรียนรู้ในสัญญาจะมีความเที่ยงตรงอย่างไร ผู้เรียนต้องระบุเกณฑ์เสนอหลักฐานการเรียนรู้ว่าพิจารณาอย่างไร สอดคล้องกับจุดประสงค์หรือไม่ เช่น เกณฑ์ที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ด้านความรู้จะรวมถึงการหยั่งรู้ทั้งทางกว้างลึก ชัดเจน ใช้ประโยชน์ได้ เช่นการเสนอรายงาน จะต้องบอกได้ว่า อะไรคือ คุณภาพของสิ่งที่อ่าน

6) ทบทวนสัญญากับผู้สอน (Review your contract with consultants) ผู้เรียนควรทบทวนสัญญากับผู้สอน เพื่อขอคำแนะนำและตรวจแก้ไข

7) การตกลงสัญญา (Carry out the contract) ผู้เรียนควรพิจารณาสัญญาการเรียนอย่างรอบคอบก่อนตกลงทำสัญญา

8) ประเมินผลการเรียนของตนเอง (Evaluation of your learning) โดยการตรวจสอบหลักฐานการเรียนรู้ว่ามีข้อมูลที่เชื่อถือได้หรือไม่

4.8 ขั้นตอนการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียน

ขั้นตอนการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียนตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (2537: 112-115) แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นเตรียม

ขั้นแรกของการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียน คือ การให้รายละเอียดหรือข้อสนเทศ (information) เกี่ยวกับวิชา และการสร้างความคุ้นเคยกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียนการให้ข้อสนเทศเกี่ยวกับวิชาอาจใช้วิธี การบรรยาย และอภิปรายหรือวิธีอื่นให้ผู้เรียนทราบ และเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของวิชาหัวข้อ เนื้อหาต่างๆ ที่จะศึกษาจุดประสงค์ เป็นต้น ผู้สอนควรทราบทักษะและความสามารถของผู้เรียน โดยอาจใช้วิธีการทดสอบก่อนเรียน (pretest) ศึกษาผลการสอบที่ผ่านมา ศึกษาประเมินสะสม หรืออาจใช้วิธีสังเกตสอบถามหรือวิธีอื่นๆ เพื่อประกอบการพิจารณาในการทำสัญญาการเรียน

2) ขั้นร่างสัญญา

หลังจากที่ผู้เรียนและผู้สอนมีความคุ้นเคยกัน และผู้เรียนเข้าใจจุดประสงค์ลักษณะของวิชา แล้วผู้เรียนจะร่างข้อความที่เป็นจุดประสงค์ของการเรียนของตน กิจกรรมการเรียนที่วางแผนไว้ว่าจะปฏิบัติ แหล่งเรียนที่ตั้งใจจะใช้ และประเภทของหลักฐานการเรียนรู้และการประเมินการเรียนรู้ในขณะร่างสัญญาผู้เรียนอาจจะปรึกษาผู้สอนได้

3) ขั้นตอนกลางสัญญา

ในขั้นนี้ควรพิจารณาและดำเนินการตามลำดับดังนี้

3.1) จุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายและปรับปรุงจุดประสงค์การเรียนรู้ ให้ครอบคลุมเนื้อหาวิชาและตรงกับความต้องการของผู้เรียน ผู้สอนจะต้องตระหนักถึงจุดแข็งจุดอ่อนของผู้เรียนเพื่อกำหนดจุดประสงค์ให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน เนื่องจากจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นฐานสำคัญของขั้นต่อไป ควรระบุให้ชัดเจน

3.2) กิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายถึงกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ร่ำมา ผู้เรียนบางคนอาจมีปัญหาในการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนควรเตรียมรายการกิจกรรมการเรียนรู้ประเภทต่างๆ เพื่อผู้เรียนจะได้เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

3.3) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนพิจารณา และอภิปรายถึงแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเสนอมา มีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อที่จะช่วยให้สามารถเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้สอนอาจชี้แนะแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้เพิ่มเติมได้

3.4) หลักฐานการเรียนรู้ และการประเมินการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนทำสัญญาการเรียนรู้ของตน แล้วผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันพิจารณาปรับสัญญาการเรียนรู้โดยคำนึงถึงมาตรฐานทางวิชาการ สำหรับการประเมินการเรียนรู้อาจใช้รูปแบบการประเมินเพื่อปรับปรุง (Formative Assessment) โดยใช้ข้อมูลสะท้อนกลับที่ได้รับจากการวัดหรือใช้การประเมินครึ่งภาคเรียน วิธีที่จะได้ข้อมูลสะท้อนกลับอย่างแน่นอน ได้แก่ การเขียนบรรยายหรือรายงานประสบการณ์ ความสัมพันธ์กับการศึกษาวิชาอื่นๆ

3.5) การเซ็นสัญญา หลังจากดำเนินการขั้นที่หนึ่งถึงสี่เป็นที่พอใจของผู้เรียนและผู้สอนแล้ว ผู้เรียนเขียนลงในแบบฟอร์มสัญญาการเรียนรู้ และทั้งสองฝ่ายลงชื่อในสัญญาการเรียนรู้เก็บไว้คนละ 1 ฉบับ

4) ขั้นทำกิจกรรมการเรียนรู้ หลังจากทำสัญญาการเรียนรู้ผู้เรียนจะใช้สัญญาการเรียนรู้เป็นแนวทางในกระบวนการเรียนรู้ โดยปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนดไว้การพบกันแต่ละครั้งของผู้เรียนและผู้สอน ถ้าผู้เรียนมีแนวทางที่เหมาะสมกว่าอาจทำสัญญาใหม่ได้

5) ขั้นประเมินการเรียนรู้ หลังจากกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ตามสัญญาการเรียนรู้เสร็จแล้ว เป็นการประเมินผลการเรียนตามที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา เพื่อเป็นการรับรองว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการจริง

4.9 เกณฑ์การพิจารณาสัญญาการเรียน

Lux (1979: 10) ได้กล่าวถึง เกณฑ์การพิจารณาสัญญาการเรียนไว้ ดังนี้

- 1) สัญญาการเรียนเป็นกระบวนการ (process) นำไปสู่จุดหมายตามที่ตั้งไว้
- 2) สัญญาการเรียนบ่งบอกถึงข้อผูกมัด (commitment) ที่มีการตกลงร่วมกัน ทั้งสองฝ่าย เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย และจุดประสงค์นั้นๆ
- 3) สัญญาการเรียนอยู่บนรากฐานของการทำงานเป็นทีม (team approach) โดยการแลกเปลี่ยนแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ และทำทหายความสำเร็จจากผลลัพธ์ที่ได้
- 4) สัญญาการเรียนเป็นกระบวนการที่ยืดหยุ่น (flexible) อยู่บนความต้องการ และยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคล

Klingstedt (1983: 29) เสนอแบบตรวจสอบสัญญาการเรียนไว้ 11 ประการดังนี้

รายการ	ใช่	ไม่ใช่
1) จุดประสงค์ในสัญญาการเรียนระบุรายละเอียดไว้ชัดเจน และเหมาะสม
2) สัญญาการเรียนระบุให้เห็นถึงความช่วยเหลือสนับสนุนของผู้สอน
3) งานและกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดจำเป็นสำหรับการสัมฤทธิ์ผลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้
4) กิจกรรมการเรียนรู้และจุดประสงค์มีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน
5) มีการกำหนดเวลาที่เหมาะสมเป็นจริงเมื่อผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และรายงานผลการเรียน
6) รายการของแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้มีความเหมาะสมและใช้ประโยชน์ได้
7) แบบการประเมินและหลักฐานที่ได้จากการประเมินผลการเรียน แสดงรายการไว้อย่างละเอียด
8) ผู้เรียนมีการเตรียมตัวสำหรับการตกลงทำสัญญาใหม่
9) มีรายละเอียดเกี่ยวกับกำหนดการประชุมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน
10) สัญญาการเรียนระบุวันเดือนปี และลายมือชื่อของผู้เรียนและผู้สอน
11) สัญญาการเรียนนั้นจัดทำไว้อย่างเป็นระเบียบ

บุญชม ศรีสะอาด (2537: 116)เสนอเกณฑ์การพิจารณาสัญญาการเรียนว่า
ควรพิจารณาตามส่วนประกอบของสัญญาการเรียนได้แก่ จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรม
การเรียนรู้ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และหลักฐานการเรียนรู้ และการประเมินการเรียน
โดยแต่ละส่วนจะพิจารณาคตามเกณฑ์ต่อไปนี้

รายการ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1) เกี่ยวกับจุดประสงค์		
1.1) ระบุไว้ชัดเจน
1.2) มีรายละเอียดพอเหมาะ
1.3) สอดคล้องกับความต้องการของวิชา
1.4) มีความเป็นไปได้
2) เกี่ยวกับกิจกรรม		
2.1) มีความเหมาะสม
2.2) มีประสิทธิภาพ
2.3) กิจกรรมต่างๆจำเป็นต่อการบรรลุจุดประสงค์
2.4) มีกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมต่างๆ
2.5) มีกำหนดเวลาพบระหว่างผู้เรียนและผู้สอน
3) เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้		
3.1) ระบุแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่จะใช้ อย่างเหมาะสม
3.2) ระบุแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีความ สะดวกสามารถใช้ได้จริง
3.3) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่จะใช้มีความ เพียงพอต่อการบรรลุจุดประสงค์
4) เกี่ยวกับหลักฐานการเรียนรู้และการประเมินการเรียน		
4.1) กำหนด วัน เวลา ประเมินไว้ชัดเจน
4.2) กำหนดหลักฐานและวิธีการประเมินไว้ชัดเจน
4.3) หลักฐานและวิธีการประเมินมีความเหมาะสม
5) การจัดทำอย่างรอบคอบ เหมาะสม

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วิธีการเรียนโดยใช้สัญญาการเรียนมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนพยาบาลศาสตร์สำหรับนักศึกษาพยาบาล เนื่องจากนักศึกษาพยาบาลเป็นผู้เรียนที่กำลังเจริญเป็นผู้ใหญ่ ดังที่ Knowles (อ้างถึงใน จีนตนา ยูนิพันธ์, 2527: 48) ได้อธิบายว่า มีการเปลี่ยนแปลงอัตมโนทัศน์จากภาวะการพึ่งอาศัยผู้อื่นไปสู่ภาวะการพึ่งพาตนเองเป็นตัวของตัวเองต้องการเป็นอิสระมากขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะที่สูงขึ้นตามวัย ในขณะที่วัยกันประสบการณ์ชีวิตก็เพิ่มขึ้นมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ พัฒนาการของคนที่ให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้ ตลอดจนมีเป้าหมายที่จะแสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองชัดเจนยิ่งขึ้น และเมื่อพิจารณารูปแบบลักษณะขั้นตอนการเรียนโดยใช้สัญญาการเรียนแล้ว ผู้วิจัยคาดว่า การใช้สัญญาการเรียนจะช่วยให้นักศึกษาพยาบาลประสบความสำเร็จในการเรียนรู้วิชาการพยาบาล ได้เป็นอย่างดี เพราะสัญญาการเรียนเปรียบเหมือนแนวทางหรือเครื่องมือฝึกทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักควบคุมตนเอง มีความรับผิดชอบต่องานที่กำลังปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังมีผู้วิจัยหลายท่านได้ค้นพบว่า ผู้ที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้เรียนด้วยสัญญาการเรียน (Goldman, 1978: 320-323; Lux, 1979: 11-12; สุปราณี ศรีโสคำ, 2531: 132; พนอ ปานชา, 2538: 78) ในขณะเดียวกันก็มียุทธศาสตร์ความร่วมมือในการเรียนรู้ด้วยตนเองในการค้นคว้าหาความรู้ มีแรงจูงใจ และความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ (Barlow, 1974: 441-447) ตลอดจนช่วยส่งเสริมความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้สอนให้สูงขึ้นอีก ทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน (Lux, 1979: 11-12)

4.10 การใช้สัญญาการเรียนในวิชาหลักการพยาบาล 1

การใช้สัญญาการเรียนในวิชาหลักการพยาบาล 1 ครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้สัญญาการเรียน และขั้นตอนการใช้สัญญาการเรียน 5 ขั้นตอนแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด(2537: 108-109, 112-115) คือ 1) ขั้นเตรียม 2) ขั้นร่างสัญญา 3) ขั้นตกลงสัญญา 4) ขั้นทำกิจกรรมการเรียน 5) ขั้นประเมินผลการเรียน การเรียนครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดให้นักศึกษาพยาบาลเรียนเป็นกลุ่มจำนวน 4 กลุ่ม กลุ่มละ 8-9 คน เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่าการเรียนเป็นกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และช่วยเหลือกันมากขึ้นจึงใช้รูปแบบสัญญาการเรียนที่ผู้เรียนจัดทำสัญญาเอง (Student-Made Contracts) ผู้เรียนตัดสินใจเลือกและกำหนดกิจกรรมการเรียนโดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งผู้วิจัยใช้สัญญาการเรียนตามขั้นตอน ดังนี้

1) **ขั้นเตรียม** เป็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้วิจัยและนักศึกษา เพื่อส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยที่ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการแนะนำตัว แจ้งวัตถุประสงค์การวิจัย ขอความร่วมมือในการวิจัย อธิบายข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ให้ข้อมูลการเรียนรู้โดยใช้สัญญาการเรียนในวิชาหลักการพยาบาล 1 นักศึกษาซักถามผู้สอนเกี่ยวกับการเรียนโดยใช้สัญญาการเรียน เปิดโอกาสให้นักศึกษาปรึกษาและอภิปรายภายในกลุ่ม เพื่อเลือกวิธีการเรียนของกลุ่ม ทั้งนี้ นักศึกษาทุกคนจะต้องผลิตกันทำหน้าที่ประธานกลุ่ม และเลขานุการกลุ่ม

2) **ขั้นร่างสัญญา** นักศึกษาประชุมตกลงร่างสัญญาภายใต้การให้การปรึกษาและการชี้แนะจากผู้สอน โดยนักศึกษาจะร่างสัญญาเป็นข้อความที่ประกอบด้วย จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ หลักฐานการเรียนรู้ และการประเมินการเรียน

3) **ขั้นตกลงสัญญา** นักศึกษานำสัญญาให้ผู้วิจัยตรวจ และปรับแก้สัญญาตามการแนะนำจากนั้นผู้วิจัยและนักศึกษาลงลายมือชื่อในสัญญาเก็บไว้คนละ 1 ฉบับ

4) **ขั้นทำกิจกรรมการเรียน** นักศึกษาใช้สัญญาการเรียนเป็นแนวทางในกระบวนการเรียน โดยปฏิบัติตามกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ หากพบปัญหา หรือแนวทางที่เหมาะสมกว่า ก็อาจตกลงทำสัญญาใหม่ได้

5) **ขั้นประเมินการเรียน** เป็นการประเมินการเรียนตามที่กำหนดไว้ในสัญญา เพื่อรับรองว่า เกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการจริง

5. ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ความพร้อมในการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับผู้เรียนซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความสนใจศึกษา เนื่องจากมีความเชื่อว่า ผู้เรียนที่สามารถเรียนรู้และรับรู้ได้เต็มที่จะประสบผลสำเร็จสูงสุด เมื่อผู้เรียนมีความพร้อม (นฤมล คັນธสุรเศรษฐ์, 2531: 28) ซึ่งสอดคล้องกับThorndike (อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2534: 123) กล่าวถึงกฎแห่งความพร้อมว่า รากฐาน และแนวโน้มของบุคคลที่จะทำงานให้ประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับความพร้อมและความไม่พร้อม บุคคลที่มีความพร้อมดี จะทำงานด้วยความราบรื่นและประสบผลสำเร็จอย่างน่าพอใจ ส่วนบุคคลที่ไม่พร้อมย่อมเหมือนถูกบังคับให้ทำงาน การทำงานนั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จ สำหรับความหมายของความพร้อมนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

Tatcher, et al. (1970: 695) กล่าวว่า ความพร้อม หมายถึง ลักษณะที่ผู้กระทำ มีความคล่องตัว กระตือรือร้นความตั้งใจ ในการกระทำพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้กิจกรรมที่ทำ นั้นบรรลุผลสำเร็จ

Good (1973: 472) อธิบายว่าความพร้อม หมายถึงความสามารถตกลงใจ และความสามารถเข้าร่วมกิจกรรมความพร้อมเกิดจากลักษณะทางวุฒิภาวะ ประสบการณ์ และอารมณ์ของผู้เรียน ความพร้อมจึงเป็นการพัฒนาคนให้มีความสามารถที่จะเรียนหรือ สามารถทำกิจกรรม

Robert J. Havighurst (อ้างถึงใน นฤมล ดันธุระเศรษฐ์, 2531 : 29) กล่าวว่า ภาวะที่พร้อมจะสอนได้ เกิดขึ้นเมื่อร่างกายพัฒนาถึงจุดที่พร้อมเมื่อสังคมต้องการและเมื่อ อัจตะ (Self) ของคนผู้นั้นพร้อม การเรียนรู้ก็จะบรรลุความสำเร็จตามต้องการ

สังค อุทรานันท์ (2528: 144-145) อธิบายว่าความพร้อมเป็นสภาวะทาง ด้านร่างกายหรือจิตใจที่มีอยู่ในตัวบุคคลเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียน ความพร้อมในการ เรียนมี 2 ประการ คือ วุฒิภาวะจะต้องคำนึงถึงว่าผู้เรียนในวัยนั้นมีความสามารถที่จะเรียน หรือปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดขึ้นได้ และประการที่สองคือผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานเพียงพอ ที่จะเรียนสิ่งใหม่หรือยัง หากสิ่งหนึ่งสิ่งใดยังไม่พร้อม อาจทำให้การเรียนการสอนเป็นไป โดยไม่ได้ผลเท่าที่ควร

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความพร้อม หมายถึง ภาวะที่บุคคลมีวุฒิ ภาวะทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และประสบการณ์การเรียน ตลอดจนสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จได้

นฤมล ดันธุระเศรษฐ์ (2531: 29-30) อธิบายว่าความพร้อมที่จะเรียนรู้เกิดขึ้น ด้วยสาเหตุต่อไปนี้

1) ความพร้อมจากภาวะของร่างกาย (Biological Readiness) เป็นภาวะความ พร้อมของสรีระที่จะเรียนรู้ทักษะต่างๆ ที่สังเกตเห็นได้ภายนอกจากการสังเกตและการศึกษา เราสามารถกำหนดได้ว่าในแต่ละช่วงอายุของคนเรานั้นช่วงใดที่พร้อมจะเรียนรู้ทักษะใด เช่น การเรียนรู้ที่จะเดิน พุด ในช่วงเด็กเล็ก การเรียนรู้ที่จะอ่าน-เขียนในช่วงวัยเริ่มเรียน หรือการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในวัยผู้ใหญ่ เป็นต้น

2) ความพร้อมจากภาวะแวดล้อมหรือสภาพสังคม (Social Readiness) เป็นภาวะความพร้อมที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกัน เพราะการอยู่ในสังคมทำให้คนเราจำเป็นต้องเรียนรู้และแสวงหา เพื่อปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสถานะที่ตนเป็นอยู่ ซึ่งซับซ้อนมากกว่าความพร้อมของร่างกายเพราะไม่สามารถสังเกตเห็นได้ในตัวผู้เรียนเป็นความพร้อมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทในสังคมของบุคคลนั้น การปรับตัวในสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การเรียนรู้ จะก่อให้เกิดความพร้อมที่จะเรียนรู้อย่างสูงสุดในตัวบุคคล

3) ความพร้อมจากภาวะของจิตใจ (Psychological Readiness) เป็นความพร้อมที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคล ซึ่งมีสาเหตุจากภาวะทางร่างกายภาวะทางสังคมและภาวะอื่นๆ ที่มีบทบาทความพร้อมของจิตใจก็เป็นเรื่องที่ซับซ้อนเช่นกัน เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในเป็นการพัฒนาของสมอง การพัฒนาทางความคิด ค่านิยม ความต้องการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะแสดงออกทางพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ รวมทั้งความพร้อมที่จะเรียนรู้ได้

อารี พันธุ์มณี (2534: 123) กล่าวถึง กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) ของ Thorndike ว่าหมายถึง สภาพความมีวุฒิภาวะของผู้เรียนทั้งทางร่างกายอวัยวะต่าง ๆ ในการเรียนรู้ และจิตใจ รวมทั้งพื้นฐานประสบการณ์เดิม สภาพความพร้อมของบุ คา ประสาท สมอง กล้ามเนื้อ ประสบการณ์เดิมที่จะเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่หรือสิ่งใหม่ ตลอดจนความสนใจ ความเข้าใจต่อสิ่งที่จะเรียน ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมตามองค์ประกอบต่างๆ ดังกล่าวก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ ความพร้อมจึงจำแนกเป็น 3 สภาพ ดังนี้

1) เมื่อบุคคลพร้อมแล้วได้กระทำ ทำให้เกิดความพึงพอใจจะเกิดการเรียนรู้

พร้อม → ได้กระทำ → พึงพอใจ → เกิดการเรียนรู้

2) เมื่อบุคคลพร้อมที่จะกระทำ แต่ไม่ได้กระทำ ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจและไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้

พร้อม → ไม่ได้กระทำ → ไม่พึงพอใจ → ไม่เกิดการเรียนรู้

3) เมื่อบุคคลไม่พร้อมที่จะกระทำแล้วต้องกระทำทำให้เกิดความไม่พึงพอใจและไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้

ไม่พร้อม → ต้องกระทำ → ไม่พึงพอใจ → ไม่เกิดการเรียนรู้

การวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง Dr. Lucy Madsen Guglielmino (Guglielmino อ้างถึงใน นรินทร์ บุญชู, 2532: 22-24) ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำนวน 14 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เริ่มต้นด้วยให้กลุ่มตัวอย่างระบอบองค์ประกอบสำคัญที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงความสามารถ เจตคติและบุคลิกส่วนตัวที่สำคัญ แล้วนำองค์ประกอบที่ได้จากการสำรวจมาประเมิน นำมาเป็นข้อมูลสำหรับการสร้าง SDLRS (Self-Directed Learning Readiness Scale) แบบวัดนี้เป็นมาตราประมาณค่า (Likert-type item) ให้ตอบคำถามเกี่ยวกับตนเอง จำนวน 41 ข้อ หลังจากได้แก้ไขปรับปรุงหัวข้อต่างๆ แล้วนำเครื่องมือนี้ให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 307 คน ในรัฐจอร์เจีย คานาดา และรัฐเวอร์จิเนีย ตอบแบบวัด นำคำตอบมาวิเคราะห์เป็นรายข้อ (Item Analysis) และวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) แล้วคัดเลือกข้อความต่างๆ เพื่อการแก้ไขและประมาณค่าพารามิเตอร์ของแบบวัด (Parameter of the test) ได้ค่าความเที่ยง .87 จากการวิเคราะห์องค์ประกอบลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองมีองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ

1) การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ (Openness to Learning Opportunities) ได้แก่ ความสนใจในการเรียน ความภูมิใจเมื่อเรียนสำเร็จ ชอบศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด ชอบรับคำติชมในความผิดพลาดของคน และมีความพยายามในการทำความเข้าใจเรื่องที่ยาก

2) มโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (Self Concept as an Effective Learner) ได้แก่ความสามารถที่จะเรียนเมื่อต้องการเรียน เมื่อตัดสินใจเรียนแล้วสามารถแบ่งเวลาให้กับการเรียนได้ แม้มีงานอื่นมากก็ตาม โดยรู้ว่าเมื่อใดจะเรียนสามารถหาวิธีการต่างๆ เพื่อเรียนรู้หัวข้อใหม่มีความสุขกับการแก้ปัญหาที่ยาก และรู้ว่าเมื่อต้องการข้อมูลจะหาได้จากที่ไหน

3) การเรียนแบบริเริ่มและอิสระ (Initiative and Independence in Learning) ได้แก่ความไม่ทอดอ้อมแม้จะไม่ค่อยเข้าใจในสิ่งที่กำลังทำอยู่ ชอบที่จะเรียนไม่มีปัญหาในการทำความเข้าใจจากการอ่าน และสามารถทำงานด้วยตนเองได้อย่างดี

4) ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน (Informed Acceptance of Responsibility for One's Own Learning) ได้แก่การยอมรับตนเองว่าเป็นผู้ที่มีความฉลาดพอควร มีความเชื่อว่าการคิดอยู่เสมอว่าตนเองเป็นใครกำลังทำอะไร เป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษาของตน

5) ความรักในการเรียน (Love of Learning) ได้แก่ความชื่นชมต่อบุคคลที่ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ มีความต้องการที่จะเรียนและปรารถนาให้มีเวลามากขึ้น มีความสนุกในการค้นคว้า และมีความกระหายในการเรียนรู้

6) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ได้แก่ มีความคิดที่จะทำสิ่งต่างๆ ได้ดี สามารถหาแนวทางในการเรียนสิ่งใหม่ๆ ได้หลายทาง

7) การมองอนาคตในแง่ดี (Positive Orientation to the Future) ได้แก่ ความต้องการที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต ชอบคิดถึงเรื่องในอนาคตคิดว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย และรู้ว่าตนเองต้องการเรียนรู้อะไรเพิ่มเติม

8) ความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหา (Ability to Use Basic Study Skills and Problem-Solving Skills) ได้แก่ การมีทักษะในการอ่าน การเขียน การฟัง และการจำ มีความสนุกกับการแก้ปัญหาและคิดว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทาย

ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นยิ่งสำหรับผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ มีนักการศึกษาต่อเนื่องและนักการศึกษาผู้ใหญ่หลายท่านได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่แนวคิดของ Guglielmino ได้รับการยอมรับมากที่สุดเนื่องจาก เครื่องมือวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของ Guglielmino ได้นำไปทดสอบกับผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่กว่า 25,000 คน และผู้เรียนวัยเด็กกว่า 5,000 คน และเครื่องมือนี้ยังได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ หลายภาษา เช่น ภาษาสเปน ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาเกาหลี ภาษาจีน เป็นต้น (Guglielmino and Associates, 1977)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญญาณการเรียน การเรียนรู้ด้วยตนเองและความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

พิชัย งามยิ่งवाद (2529) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนกึ่งชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มทดลองที่เรียนด้วยตนเองและกลุ่มควบคุมที่เรียนเสริมจากครู แต่ละกลุ่มมีนักเรียนจำนวน 37 คน เรียนเสริมวิชา ค.014 สัปดาห์ละ 1 คาบ รวมทั้งสิ้น 8 คาบ

ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนในกลุ่มที่เรียนด้วยตนเองสูงกว่ากลุ่มที่เรียนเสริมจากครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นรินทร์ บุญชู (2532) ศึกษาลักษณะความพร้อมของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยใช้แบบวัดลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ดัดแปลงจากแบบวัด SDLRS (Self-Directed Learning Readiness Scale) ของ

Guglielmino ซึ่งได้นำมาวิเคราะห์องค์ประกอบและทดลองใช้กับนักศึกษาไทย มีค่าความเที่ยง .84 กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาที่แจ้งขอจบการศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2530 โดยสุ่มมาจาก 7 คณะ จำนวน 1,050 คน

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับสูง 2 ด้าน คือการเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ส่วนการมองอนาคตในแง่ดี ความรักในการเรียน มโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหา การเรียนแบบริเริ่มและอิสระ อยู่ในระดับกลาง

ต่อหน้า เทพธาวันะ (2534) ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาทางไกลในจังหวัดนครปฐม โดยใช้เครื่องมือของนรินทร์ บุญชู มีค่าความเที่ยง .83 กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาทางไกลระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดนครปฐม ที่ลงทะเบียนเรียนทั้งในภาคเรียนที่ 1 และ 2 ปีการศึกษา 2533 โดยสุ่มอย่างง่ายจากกลุ่มนักศึกษาทางไกล 16 กลุ่ม จำนวน 245 คน

ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาทางไกลระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดนครปฐม มีองค์ประกอบรวมลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับสูง วิเคราะห์รายด้านมีองค์ประกอบ 2 ด้านอยู่ในระดับสูง ได้แก่ การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน ส่วนมโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ การเรียนแบบริเริ่มและอิสระ ความรักในการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ การมองอนาคตในแง่ดี และความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหา การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาทางไกลทั้งหมด และแยกวิเคราะห์ในกลุ่มนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับต่ำ ปานกลาง และสูง ปรากฏว่าไม่พบความสัมพันธ์ แต่พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระหว่างนักศึกษาที่เริ่มลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1 และ 2 ปีการศึกษา 2533 ของกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับต่ำทั้งในองค์ประกอบรวม ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ มโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ การเรียนแบบริเริ่มและอิสระ และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ส่วนในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับปานกลางและสูง ไม่พบความแตกต่างกัน

ศุภมาส ทองใส (2535) ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนประเภทอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โดยใช้เครื่องมือของ นรินทร์ บุญชู มีค่าความเที่ยง .81 กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนประเภทอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 420 คน จาก 42 โรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอยู่ในระดับปานกลาง 6 ด้าน คือ มโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ความรักในการเรียน ความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ การมองอนาคตในแง่ดี และความคิดสร้างสรรค์

พนอ ปานชา (2538) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้สัญญาการเรียน กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนโรงเรียนวัดพระธาตุอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 30 คน เรียนเนื้อหาตามแผนการสอน ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียม ขั้นตกลงทำสัญญา ขั้นทำกิจกรรมการเรียนและขั้นประเมินผล โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการเรียนโดยตลอด

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเพิ่มขึ้นเกินร้อยละ 15 สำหรับพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียน ตามความดีที่ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยบันทึกไว้ คือ การตั้งใจฟังครูอธิบาย และฟังเพื่อนถามปัญหา การซักถามเพื่อหาความรู้ การรู้จักตัดสินใจเลือกกิจกรรม แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความร่วมมือกับสมาชิกในการทำงานกลุ่ม

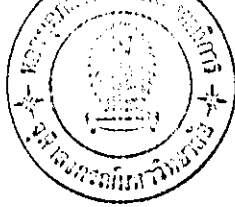
สมคิด อิศระวัฒน์ (2538) ศึกษาลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคคลซึ่งประสบความสำเร็จในอาชีพของตนเอง โดยมีได้รับการศึกษาหรือเรียนจากสถาบันการศึกษาใดๆ เป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากท้องถิ่นนั้นๆ ว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในอาชีพนั้น จำนวน 30 คน จากภาคต่างๆ ของประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองของคนไทย คือ 1) อ่านหนังสือ ดูงาน เข้าไปอยู่ด้วย หรือคลุกคลีฟังสังเกต สอบถาม 2) คิด วิเคราะห์ 3) ลงมือทำ และ 4) ประเมินผล จุดเริ่มต้นของแต่ละบุคคลอาจไม่เหมือนกัน แต่ขั้น 2-4 จะเหมือนกันทุกคน คุณสมบัติของคนซึ่งเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ต้องช่างสังเกต ช่างคิด วิเคราะห์ เป็นนักปฏิบัติและเป็นนักประเมินผล รวมทั้งเป็นคนมีความเพียรพยายามมีความตั้งใจจริง แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้คือ การลงมือด้วยตนเอง ผู้รู้ หนังสือ เพื่อน และการดูงาน สำหรับปัจจัยซึ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ บุคลิกภาพของพ่อแม่ หรือบุคคลผู้ใกล้ชิด วิธีการสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่และวิธีการสอน

นฤมล เตือนมา (2539) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยดัดแปลงแบบสอบถามของ สุภมาศ ทองใส มีค่าความเที่ยง .88 กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาพยาบาล 634 คน

ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลโดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อัคมโนทัศน์ในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนอยู่ในระดับสูง ส่วนความคิดสร้างสรรค์ การมองอนาคตในแง่ดี ความรักในการเรียน การเรียนแบบริเริ่มและอิสระ และความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะคิดต่อวิชาชีพ สภาพแวดล้อมในวิทยาลัย ด้านหลักสูตร อาจารย์ เพื่อน และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก็เป็นตัวแปรพยากรณ์ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาล ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิไลพร มณีพันธ์ (2539) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและสภาพแวดล้อมในการทำงานกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร โดยดัดแปลงแบบสอบถามของ นรินทร์ บุญชู มีค่าความเที่ยง .96 กลุ่มตัวอย่าง เป็นพยาบาลประจำการที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลของรัฐ กรุงเทพมหานคร จำนวน 470 คน โดยการสุ่มแบบระบบ

ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการโดยรวมอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ การมองอนาคตในแง่ดี ความรักในการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนอยู่ในระดับสูง ส่วนมโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการใช้ทักษะทางการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหา การเรียนแบบริเริ่มและอิสระในระดับปานกลาง พยาบาลประจำการที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี มีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าพยาบาลประจำการที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ส่วนพยาบาลประจำการที่มีอายุ ประสบการณ์การทำงาน สถานภาพสมรส และสังกัดต่างกันมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่แตกต่างกัน ระดับการศึกษา และสภาพแวดล้อมในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ส่วนสภาพแวดล้อมทางจิตใจ ความต้องการพัฒนาตนเอง ความมีอิสระในการทำงาน สภาพแวดล้อมทางสังคม การสนับสนุนสัมพันธภาพ และระดับการศึกษา เป็นตัวแปรที่ร่วมทำนายความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลประจำการ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรสุวรรณ จารุพันธุ์ (2539) ศึกษาสมรรถนะของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนในคลินิกที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง : การศึกษาเฉพาะกรณี วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครชัยนาท กลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์พยาบาลซึ่งปฏิบัติงานการสอนและนิเทศนักศึกษาในหอผู้ป่วยและมีประสบการณ์การสอนอย่างน้อย 1 ปี จำนวน 20 คน

ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของสมรรถนะของอาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนในคลินิกที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง อยู่ในระดับที่มีการปฏิบัติมาก สมรรถนะในการจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ที่มีอายุต่างกัน มีประสบการณ์การสอนแตกต่างกัน และมีความศรัทธาในศักยภาพบุคคลแตกต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกัน และอาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทหรือสูงกว่า มีสมรรถนะในการจัดการเรียนการสอนในคลินิกที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่า อาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ละเอียด แจ่มจันทร์ (2539) ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการนิเทศการศึกษา ภาควิชาปฏิบัติด้วยพยาบาลที่เลี้ยง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ปี 4 วิทยาลัย พยาบาล บรมราชชนนี ราชนบุรี 1 จำนวน 12 คน และพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลราชนบุรี จำนวน 12 คน จับคู่กันเรียนรู้จากการปฏิบัติการพยาบาลร่วมกับนักศึกษา (Interactive Learning Through Action) นักศึกษาจะวางแผนการเรียนของคนอย่างมีอิสระตามบทบาท ของพยาบาลวิชาชีพ และพยาบาลวิชาชีพเป็นผู้นิเทศการปฏิบัติการพยาบาล มีบทบาทเป็น ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาระดับบทบาทของตนในการเรียนแบบนำตนเอง 3 อันดับ คือ มั่นใจและรู้จักคุณค่าตนเอง มีอิสระในการกำหนดแผนการเรียนของตนเอง และมีสัมพันธภาพที่ดีกับพยาบาลที่เลี้ยง พยาบาลที่เลี้ยงประเมินบทบาทนักศึกษา 3 อันดับ คือ มีอิสระในการกำหนดแผนการเรียนของตนเอง รับฟังข้อเสนอแนะและนำมาพัฒนา และแสดงความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จของตนกับมีสัมพันธภาพที่ดีกับพยาบาลที่เลี้ยง ส่วน บทบาทของพยาบาลที่เลี้ยงในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ พยาบาลที่เลี้ยง ประเมินตนเอง 3 อันดับ คือ สื่อสารกับนักศึกษาได้ชัดเจน เปิดใจกว้างยอมรับความคิดเห็น ของนักศึกษาและเกื้อกูลให้นักศึกษาประสบความสำเร็จ นักศึกษาระดับพยาบาลที่เลี้ยง คือให้คำปรึกษาเสนอแนะแผนการเรียนของนักศึกษา สื่อสารกับนักศึกษาได้ชัดเจนและ เกื้อกูลให้นักศึกษาประสบความสำเร็จ

Barlow (1974) ได้ ทดลองสอนวิชาปรัชญาที่ เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์ (Philosophical Ethics) โดยเปรียบเทียบการสอนที่ใช้สัญญาการเรียนกับการสอนแบบ อภิปราย กับนักเรียนจำนวน 44 คน ตลอดภาคเรียน

ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาปรัชญาที่เกี่ยวกับ จริยศาสตร์และความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญ นักเรียนมีความสามารถในการค้นคว้าใช้แหล่งความรู้ มีแรงจูงใจ และ ความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุม

Guglielmino (Guglielmino, 1977 อ้างถึงใน นรินทร์ บุญชู, 2532) ศึกษา ลักษณะการเรียนรู้อย่างตนเองจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง จำนวน 14 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) แล้วนำองค์ประกอบที่ได้จากการ ตำราพัฒนาเป็นแบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning

Readiness Scale : SDLRS) มีองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ 1) การเปิดโอกาสสู่การเรียนรู้ 2) มโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ 3) การเรียนแบบริเริ่มและอิสระ 4) ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน 5) ความรักในการเรียน 6) ความคิดสร้างสรรค์ 7) การมองอนาคตในแง่ดี และ 8) ความสามารถในการใช้ทักษะการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหา

Goldman (1978) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเกี่ยวกับทักษะทางวิชาการและทัศนคติของนักเรียนที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียน และไม่ใช่สัญญาการเรียน จำนวน 92 คน

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียนมีการปรับทัศนคติต่อการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เรียนด้วยสัญญาการเรียน และติดตามผลการเรียนติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี ปรากฏว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้เรียนด้วยสัญญาการเรียน

Lux (1979) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสมรรถภาพการปฏิบัติงานของครูและการใช้สัญญาการเรียนในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของ Goodrich Junior High School จำนวน 775 คน และครูที่ Lincoln Public School จำนวน 45 คน

ผลการวิจัยพบว่า สมรรถภาพในการปฏิบัติงานของครูสูงขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียนเป็นกลุ่มสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้สัญญาการเรียนเป็นรายบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ครูและนักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนการสอนด้วยสัญญาการเรียน

Morwad, Salah Ahmed (1979) ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับการเรียน เพศ และความคิดริเริ่มด้านความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนที่มีสติปัญญาดีเลิศ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 684 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ SDLRS กับ TTCT (Torrance Test of Creative Thinking) Verbal Form A, Task 1 and 2 และ TTCT Figural Form B, Task 3

ผลการวิจัย พบว่าจะแนบ SDLRS สัมพันธ์กับคะแนน TTCT และเมื่อจำแนกนักเรียนเป็น 3 ระดับคือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย แยกตามเพศ พบว่าองค์ประกอบด้านมโนคติของตนเองในการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ จะชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา องค์ประกอบด้านการเรียนแบบริเริ่มและอิสระ ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างเพศ องค์ประกอบด้านความ

สามารถในการใช้ทักษะการศึกษาและทักษะการแก้ปัญหา มีความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มที่เป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อแยกตามเพศในลักษณะรวม นักเรียนชายและนักเรียนหญิง ไม่มีความแตกต่างกัน แต่กลุ่มนักเรียนชายจะดีกว่ากลุ่มนักเรียนหญิง ในด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่นักเรียนชายจะเหนือกว่าในองค์ประกอบด้านความสนใจต่อสิ่งใหม่ และสถานการณ์ที่แปลกๆ

Box, Babara Jean (1983) ศึกษาลักษณะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้ที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรพยาบาลและนักศึกษาปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่าง เป็นพยาบาลที่จบการศึกษาระดับอนุปริญญา และนักศึกษาพยาบาลปี 1 และปี 2 จาก Tulsa Junior College ใน Oklahoma จำนวน 477 คน โดยใช้ SDLRS เป็นเครื่องมือในการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง อายุ และเพศ ของทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ส่วนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองกับเกรดเฉลี่ยสะสม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Caffarella, S. Rosemary และ P. Edward (1984) ศึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการใช้สัญญาณการเรียนในนักศึกษาผู้ใหญ่

ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ของนักศึกษา ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดเกิดขึ้น แต่สมรรถนะของนักศึกษาต่อการเรียนด้วยตนเองเพิ่มขึ้น 3 ด้าน คือ ความสามารถในการถ่ายทอดความต้องการหรือความจำเป็นของการเรียนรู้เป็นจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ความสามารถในการแสวงหาแหล่งความรู้ และความสามารถในการเลือกกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสำหรับการใช้ประโยชน์ของแหล่งความรู้

McCarthy, William Francis (1985) ศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และทัศนคติของนักศึกษาระดับปริญญาตรี วิชาเอกคณิตศาสตร์ ระหว่างนักศึกษาที่อายุน้อยกับนักศึกษาที่อายุมาก โดยใช้ SDLRS และ MAS (The Math Attitude Scale) กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 183 คน ประกอบด้วยนักศึกษาที่มีอายุน้อยกว่า 26 ปี จำนวน 110 คน อายุเฉลี่ย 18.7 ปี เป็นเพศหญิง 54.5 % เพศชาย 45.5 % นักศึกษาที่มีอายุมากกว่า 26 ปี จำนวน 73 คน อายุเฉลี่ย 31.6 ปี เป็นเพศหญิง 75.3 % เพศชาย 24.7 %

ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีอายุน้อยกว่า 26 ปี มีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับปานกลาง และมีทัศนคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ในเชิงลบ นักศึกษาที่มีอายุมาก

กว่า 26 ปี มีระดับการเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับปานกลางและสูงกว่า และมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ แต่ยังคงมีความกังวลต่อการเรียนเช่นเดียวกับนักศึกษาที่มีอายุน้อย และไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเองกับทัศนคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ ส่วนการเปรียบเทียบภาพรวมของ SDLRS และ MAS ของนักศึกษาทั้งสองกลุ่มไม่ต่างกัน

Reynolds, Michael Merle (1985) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กับแรงจูงใจในการเข้าศึกษาของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนนอกเวลา ในวิทยาลัยชุมชน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาจำนวน 95 คน อายุเฉลี่ย 35.17 ปี

ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับแรงจูงใจด้านพุทธิปัญญา

Young, Lugenia Dixon (1985) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อชาติ เพศ และการควบคุมตนเองกับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยจอร์เจีย จำนวน 126 คน โดยใช้ SDLRS และ ANS-IE (Adult Nowicki Strickland Internal-External Scale)

ผลการวิจัยพบว่า เพศ เชื้อชาติ และการควบคุมตนเอง กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองไม่มีความสัมพันธ์กัน

Graeve Elizabeth Anne (1987) ศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลวิชาชีพ วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงสำรวจนี้ เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลวิชาชีพ โดย 1) ศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาล 2) ประมาณเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ของพยาบาล 3) คุณลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ 4) การเรียนรู้ทางการพยาบาลซึ่งจะมีผลกระทบกับหลักการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาล กลุ่มตัวอย่าง เป็นพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 99 คน

ผลการวิจัยพบว่าเวลาในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลมีค่าเฉลี่ย 209 ช.ม. ต่อ 6 เดือน เมื่อเปรียบเทียบการเรียนรู้จากผู้สอน (ค่าเฉลี่ย = 42 ช.ม.) และความแตกต่างของเวลาในการเรียนรู้ของบุคคล (ค่าเฉลี่ย = 160 ช.ม.) เมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (ค่าเฉลี่ย = 107 ช.ม.) ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของพยาบาลวิชาชีพ โดยใช้แบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของ Guglielmino ซึ่งพบว่ามีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าระดับของผู้ใหญ่ปกติ คะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองมี

ความสัมพันธ์กับเวลาในการเรียนรู้ พยายามโดยทั่วไปจะเป็นผู้เรียนรู้ที่กระตือรือร้นทั้งด้าน ส่วนตัวและในวิชาชีพพร้อมทั้งมีการวางแผนถึง 80 % ในการเรียนรู้ตามโครงการของตน

Middlemiss, Mary Ann (1987) ศึกษาความสัมพันธ์ของความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองและลักษณะงานกับความพึงพอใจในงานของพยาบาลวิชาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลวิชาชีพจำนวน 180 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ SDLRS และ JDS (Job Diagnostic Survey) ใช้วัดการรับรู้ของลักษณะงาน แรงจูงใจในการทำงาน และความพึงพอใจงาน

ผลการวิจัยพบว่า พยาบาลวิชาชีพมีการรับรู้ว่าคุณมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองสูง และการรับรู้ระดับสูง ในลักษณะงานเรื่องความเป็นเอกลักษณ์ของงาน ความสำคัญของงาน ความหลากหลาย ความเป็นอิสระและผลย้อนกลับของงาน รับรู้ว่าคุณงานของคุณต้องมีศักยภาพในการสูง และจะมีความพึงพอใจมาก เมื่อมีอิสระในการทำงาน การวิเคราะห์ข้อบ่งชี้นี้จะผลักดันให้คะแนนความพึงพอใจสูง ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองจะสูงตามไปด้วย นอกจากนี้ ความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลักษณะงาน และแรงจูงใจในการทำงาน ยังเป็นตัวแปรที่ใช้ทำนายความพึงพอใจของพยาบาลวิชาชีพได้ ร้อยละ 29

Murray, Judith Ann (1987) ศึกษาผลการฝึกความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี วัตถุประสงค์ เพื่อต้องการวินิจฉัยผลของประสบการณ์การฝึกด้านทักษะความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี และเปรียบเทียบคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษา กลุ่มที่ได้รับการฝึกกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบวัดความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของ Guglielmino โดยวัดความสัมพันธ์ของทักษะ ทักษะ ทักษะ กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ผลการวิจัยพบว่า คะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของกลุ่มทดลองระหว่างก่อนและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ไม่พบความแตกต่างระหว่างอายุและคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง สำหรับนักศึกษาที่ได้รับการฝึกประสบการณ์มีคะแนนความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง สูงกว่าการฝึกทางคลินิกซึ่งไม่ได้แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาจะได้รับการปรับปรุงความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองเสมอไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

